

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Kritika speciesismu podle Petera Singera

Bc. Kateřina Pousková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Kritika speciesismu podle Petera Singera

Bc. Kateřina Pousková

Vedoucí práce: Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph.D. za nesmírně cenné a důležité rady a připomínky, za jeho podporu a trpělivost při vypracování této práce a za metodické vedení práce.

Dále bych ráda vyjádřila díky Ing. Daně Anderlové za ochotu, vstřícnost a pomoc při poskytování služeb MVS.

1	ÚVOD.....	2
2	PETER SINGER	3
3	VYMEZENÍ ETIKY PODLE PETERA SINGERA.....	6
3.1	Universální hledisko	7
4	UTILITARISMUS	9
4.1	Rozdělení utilitarismu	9
4.2	Preferenční utilitarismus.....	10
4.2.1	Osobní preference.....	11
4.2.2	Princip rovného zvažování zájmů.....	12
4.2.3	Bolest.....	14
5	SPECIESISMUS	17
5.1	Kategorizace bytostí	17
5.2	Druhová nadřazenost	18
5.3	Maso jako zdroj potravy nebo luxusu.....	20
5.4	Pokusy na zvířatech.....	23
6	ZVÍŘATA PODLE KRITERIÍ OSOBY	26
6.1	Myšlení a jazyk/schopnost tvořit myšlenky	26
6.1.1	Znaková řeč	27
6.1.2	Zrcadlový test	27
6.1.3	Vrány a logické operace	28
6.2	Plánování, uvědomování si vlastní budoucnosti.....	29
6.3	Sebeuvědomění.....	30
7	PLOD JAKO LIDSKÁ BYTOST	31
7.1	Potencialita plodu	32
7.1.1	IVF.....	34
8	POSVÁTNOST ŽIVOTA	36
8.1	Infanticida.....	39
8.2	Právo na život	40
8.2.1	Nechat zemřít.....	43
8.2.2	Zohlednění možností rodičů	46
8.3	Pátrání po počátku (duševního) života a vnímání plodu	48
8.4	Etické aspekty potratu z hlediska preferencí	50
8.4.1	Potrat defektního plodu	54
8.4.2	Darování orgánů anencefalického dítěte	55
9	ZÁVĚR.....	58
10	POUŽITÁ LITERATURA.....	59
10.1	Internetové zdroje	61
11	RESUMÉ.....	65

1 ÚVOD

Peter Singer je jednou z významných osob na poli aplikované etiky. Cílem této práce je reflektování jeho pozice preferenčního utilitarismu, přiblížit téma speciesismu a jeho kritiky a pohledu na práva zvířat a na práva lidí. Analyzovány budou také příčiny zakořeněnosti speciesismu v dnešní společnosti do takové míry, že lidé považují druhovou nadřazenost za přirozenou.

Nejprve bude představena osoba Petera Singera a jeho pojetí praktické etiky. Dále bude představen preferenční utilitarismus jako alternativa ke koncepci utilitarismu činu a pravidel. Preferenční utilitarismus je v koncepci Petera Singera nutným předpokladem pro přechod k principu rovného zvažování zájmů, který bude ukázán v aplikaci na různá témata v průběhu celé práce. Tento princip a zároveň princip rovnosti je Singerovým základním kritériem pro etiku preferenčního utilitarismu. Na základě těchto principů dále bude dále popisován speciesismus a jeho projevy. Projevy této nadřazenosti budou popisovány nejprve ve vztahu ke zvířatům. Kritika bude zaměřena na aspekt lidského zacházení se zvířaty, tzn. především pokusy na zvířatech a průmyslový chov zvířat.

Další kapitola bude soustředěna na rozlišení kategorií bytostí a aplikaci kritérií osoby na zvířata. Budou uvedeny příklady na konkrétních druzích zvířat. Tyto příklady slouží jako základ kritiky speciesismu jako předpokladu, že příslušnost k druhu *Homo sapiens* je zdrojem morálních hodnot.

Následující část se bude zabývat aplikací kritérií osoby na lidský plod a jeho potenciální vývoj. Z toho bude vycházet další kapitola, ve které bude hledán počátek zakořeněnosti smýšlení o posvátnosti lidského života. Z domněnky o posvátnosti lidského života vyplývá přesvědčení o universalitě práva na život, které budu reflektovat v další kapitole. Opět bude poukázáno na důkazy, že nezpochybnitelné právo na lidský život vykazuje znaky speciesismu.

Samostatná kapitola bude rovněž věnována problematice vymezení počátku duševní života plodu a formování jeho preferencí. Na úplný závěr budou zobrazeny kontroverzní případy potratů s ohledem na princip rovného zvažování zájmů.

Práce nabízí pohled na etiku Petera Singera se zaměřením na aplikaci preferenčního utilitarismu na problémy soudobé společnosti. Především se práce bude snažit ukázat kritiku druhové diskriminace na kontroverzních tématech.

2 PETER SINGER

Peter Albert David Singer je jedním z předních světových bioetiků, specializuje se na aplikovanou etiku, je průkopníkem preferenčního utilitarismu a jedním ze zakladatelů hnutí za práva zvířat. „Někteří dokonce říkají, že Singer je nejvýznamnější žijící filosof. S ohledem na závažnost problémů, o nichž mluví, je to zřejmě pravda, co se týče i těch, kteří s ním nesouhlasí. Jeho význam je znatelný v množství knih, které napsal.“¹

Touha po znalostech a akademických hodnotách není v rodině Petera Singera ojedinělá. Jeho dědeček z matčiny strany, kterého neměl možnost poznat, spolupracoval se Sigmundem Freudem a Alfredem Adlerem. Lépe řečeno, stal se nakonec kritikem Freuda a přiklonil se na stranu Alfreda Adlera. Samotnému Singerovi připadal život jeho dědečka tak zajímavý, že o něm vydal knihu (*Pushing Time Away: My Grandfather and the Tragedy of Jewish Vienna*).

Peter Singer se často ve svých polemikách zabývá rozpory s křesťanskými dogmaty. Byť chodil do Presbyteriánské školy, sám o dopadu křesťanství na něj říká: „vystavení mě křesťanství mělo opačný účinek, než zakladatelé školy pravděpodobně měli v úmyslu.“² Často listoval biblí a hledal v ní pasáže, které se podle jeho slov „zdály nesmiřitelné s myšlenkou, že by toto bylo pravým záměrem konání dobrotivé a všemocné bytosti.“³

Stejně tak jako mnozí z ateistů se ptal, jak Bůh jako všemocný, dobrotivý a vševědoucí mohl a může dopustit, že se děly a dějí takové ohavnosti jako je vyvražďování židů. Tato otázka ho trápila nejen proto, že pocházel z židovské rodiny. Jeho rodiče jako židé žili ve Vídni, ale po příchodu nacistů v roce 1938 emigrovali a usadili se právě v Melbourne.⁴

„Peter Singer je světově nejznámější či spíše nechvalně známý současný filosof. Jeho kontroverzní obhajoba zabíjení novorozenců, eutanásie a v poslední době snižování se na úroveň zvířete se dostávají na přední stránky novin.“⁵ Lidé mohou být buď jeho odpůrci a mohou ho považovat ve svém smyslu za novodobého Heroda nebo naopak prohlédli pravou podstatu jeho tezí a stanou se jeho příznivci.

¹ PREECE, Gordon R. *Rethinking Peter Singer: a Christian critique*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2002, s. 13.

² CAMOSY, Charles. *Peter Singer and Christian ethics: beyond polarization*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012, s. 5.

³ Ibid., s. 5.

⁴ Ibid., s. 4.

⁵ PREECE, Gordon R. *Rethinking Peter Singer: a Christian critique*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2002, s.13.

Tím, že rozsah zájmu Petera Singera zahrnuje nejen politiku, filosofii a etiku, ale navíc praktickou část jako jsou potraty, zacházení se zvířaty, eutanasie a další, stává se navzdory tomu nebo právě díky tomu jedním z nejkontroverznějších autorů dnešní doby. Jediná kniha přeložená do češtiny (týkající se etiky) je *Osvobození zvířat* (1975), která zároveň měla vliv na formující se hnutí za práva zvířat. Na Slovensku byla vydána Singerova kniha *Spisy o etickom žití a Jeden Svet*.

Domnívám se, že je škodou, že další knihy (kromě *Osvobození zvířat* a pojednání o Hegelovi⁶) nebyly do českého jazyka přeloženy. Singerovy knihy jsou však psány srozumitelným anglickým jazykem, který je schopný číst i mírně pokročilý čtenář. Samotný Singer se tedy nesnaží zůstat čistě na akademické půdě, ale snaží se svůj utilitarismus v rámci změny světa k lepšímu rozprostírat své myšlenky do celého světa.

V roce 1975 vychází právě ta publikace, která pohnula světovým myšlením a to *Osvobození zvířat*⁷. Tím dal impuls k celosvětové ochraně zvířat, protože i on je zastáncem práv zvířat. Jeho názory, ať jsou jakkoli kontroverzní, nestagnují a dál se vyvíjejí s ohledem na postupný vývoj společnosti. Právy zvířat se autor dále zabývá například v knihách *Animals Rights and Human Obligation* (1976), *In Defence of Animals* (1985), *The Way we eat* (2006) a další.⁸

Jeho obecně nejznámějším dílem je *Practical ethics* z roku 1979. Tato kniha se mimo jiné zabývá tématy, jako je potrat, určení lidskosti či stanovení mezního termínu pro určení posvátnosti života, nebo práva zvířat.

Infanticidou, tématy potratů a statusu plodu a člověka se zabývá především v knihách *Should the Baby Live? The Problem of Handicapped Infants* (1985), *Test-Tube Babies: a guide to moral questions, present techniques, and future possibilities* (1982) *Embryo Experimentation* (1993), *Rethinking Life and Death: The Collapse of Our Traditional Ethics* (1994), *A Companion to Bioethics* (1998) a další.⁹

Peter Singer se zabývá tématy, která jsou aktuální, proto nesleduje utilitarismus z historického hlediska, ale snaží se jej zkoumat v rámci dnešních světových problémů. Je přístupný v podstatě celé veřejnosti a jeho témata vyvolávají řadu diskuzí. Jak jsme zmínili, je také jedním z bioetiků, proto se jeho prací často zabývají také vědci působící na poli lékařské etiky, ať už kritikou či obhajobou témat potratů, eutanasie a dalších problémů. Autor se

⁶ Books. *Peter Singer* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~psinger/books.html>.

⁷ Do češtiny přeloženo v roce 2001.

⁸ Books. *Peter Singer* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~psinger/books.html>.

⁹ Books. *Peter Singer* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~psinger/books.html>.

nezabývá jen tématy výše uvedenými, ale množstvím dalších jako je globální změna klimatu, životní prostředí, politika, homosexualita, internetová politika a dalšími tématy současné společnosti.¹⁰

Výhodou Singerova smýšlení je skutečnost, že se nebojí vést odbornou diskusi se svými názorovými rivaly. Své názory tak neustále konfrontuje s moderními trendy v aplikované etice.

¹⁰ Viz například Peter Singer. *Project Syndicate* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.project-syndicate.org/search?query=peter%20singer>.

3 VYMEZENÍ ETIKY PODLE PETERA SINGERA

Peter Singer nazývá svou etiku praktická či aplikovaná. Ta se má zabývat aplikováním etiky na „živá“ témata, to znamená zabývat se tématy, jako jsou „*etnické menšiny, rovnoprávnost žen, využívání zvířat pro potravu a pokusy, zachování přírodního životního prostředí, potrat, eutanázie a závazek bohatým k pomoci chudým.*“¹¹

Ještě než se dostaneme k tomu, co etika, potažmo morálka je, je nezbytné zmínit, co podle Singera etika není.

Etika není „*ideální systém, který je dokonalý teoreticky, ale v praxi nevyužitelný*“¹² To znamená, že někteří lidé si mohou myslet, že tento systém je založen na křesťanských příkázáních nelhat, nekrást a dalších a proto jsou tedy globálně neuplatnitelné v reálném životě. Naopak, podle Singera je nutné tato pravidla v některých případech porušit, abychom přispěli k většímu dobru. Není přeci nutné ba ani možné za všech okolností mluvit pravdu. Jako příklad uvádí situaci, kdy lidé schovávali za války židy před nacisty.¹³ Pokládá otázku, zda bylo by správné ve chvíli, kdy se nacistický důstojník zeptá, zda ukrýváme židy, v tuto chvíli mluvit pravdu a vydat tak na smrt nevinné lidi? Rozum napovídá, že nikoli. Z toho vyplývá, že utilitaristická etika není jen soubor daných pravidel, které je nezbytné dodržovat za každých okolností, proto není deontologická, ale záleží na důsledcích (konsekvencích) jednání. Konsekvencialista tedy lež posuzuje jako dobře míněnou nebo špatnou až podle jejích důsledků. Právě kvůli nepředvídatelnosti svých důsledků je konsekvencialismus kritizován. Naopak jeho pozitivní stránkou je jeho přízřusobivý přístup k řešení konkrétního problému.

Za další by etika měla být na náboženství nezávislá, neměla by být založená na neracionálním základu víry v trest a odměnu ve formě posmrtného života v nebi nebo pekle, protože „*etika není něco srozumitelného pouze s pochopením náboženství/víry.*“¹⁴

¹¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s.1.

¹² *Ibid.*, s. 2.

¹³ SINGER, Peter. *How are we to live?: ethics in an age of self-interest*. Amherst, N.Y.: Prometheus Books, 1995, s. 154.

¹⁴ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 3.

Singer také prohlašuje, že etika není ani relativní ani subjektivní.¹⁵ Podle relativistického pohledu etika pouze reflektuje zvyky té které společnosti. Například, co se týče marxistické společnosti, jsou ideály etiky založené na ideálech vládnoucí třídy.¹⁶

Důležitou součástí našeho etického myšlení jsou zvyky a víra, ve které jsme vychováváni, ale je na nás, zda se jim přizpůsobíme, přijmeme je či se postavíme proti nim. Subjektivistický pohled v podstatě tvrdí, že nesouhlasíme s určitým jednáním, ne však, že toto jednání musí být nutně špatné. Relativisté mluví o rozdílech v chápání mezi společnostmi, subjektivisté o rozdílech mezi jednotlivými osobami.¹⁷

Etika je napříč evropským filosofickým spektrem v jistém smyslu universální. V tomto případě nezáleží na rozdílech v chápání, ale naopak na tom, na čem se myslitelé všeobecně shodnou. „*Etika zaujímá universální úhel pohledu. To ale neznamená, že dílčí etické soudy musí být všeobecně aplikovatelné.*“¹⁸

Jak Singer poukazuje, podle C. L. Stevensona jsou etické soudy pouze vyjadřováním našich postojů, ne jejich vysvětlením či obhajobou a tím, že se vlastní pohled na věc snažíme vysvětlit, snažíme se tak i přimět více posluchačů přidat se k našemu postoji.¹⁹ „*Etické soudy jsou používány k tomu, aby přiměly lidi ke změně nebo zesílení svých postojů, spíše než aby sloužily k popisu, jaké tyto postoje jsou.*“²⁰

3.1 Universální hledisko

Podle Singera je nutné nahlížet na morálku z universálního hlediska.²¹ Etika jako taková, v rámci své universality, by nás měla vést až za osobní zájmy, za „Já“ a „Ty“, jak Singer říká, protože není možné považovat zájmy jedince za hodnotnější než zájmy druhých (viz kapitola Preferenční utilitarismus). Měli bychom posuzovat své touhy v kontextu významnosti potřeb ostatních lidí. „*Etický přístup k životu nám nezakazuje zábavu, dobré jídlo či víno. Mění však*

¹⁵ Ibid., s. 4.

¹⁶ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 5.

¹⁷ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 7.

¹⁸ Ibid., s. 11.

¹⁹ Ibid., s. 7.

²⁰ STEVENSON, Charles L. *Facts and Values; Studies in Ethical Analysis*. New Haven: Yale University Press, 1963, s. 138.

²¹ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 264.

*náš smysl pro priority.*²² Toto období egoistického myšlení se nazývá předetická fáze. Přesto Singer uznává, že utilitarismus nemusí být jedinou etickou koncepcí vhodnou k uvážení.²³

Singer předpokládá, že šíření universálního náhledu na etiku změní společnost k lepšímu krok za krokem. Je si ovšem vědom faktu, že myšlenka, že jednoho dne bude mezi lidmi naprostá harmonie a zmizí zneužívání slabších silnějšími a mocnějšími, je utopie. Neexistuje žádný důkaz, který by o tom svědčil. „*Jestliže rozumové schopnosti samotné se ukázaly jako neschopné vyřešit konflikt mezi osobními zájmy a etikou, je nepravděpodobné, že racionální argumenty dokážou přesvědčit každou racionální bytost, aby jednala eticky.*“²⁴

Jeví se, že v průběhu let se postoje k určitým etickým problémům a otázkám radikálně změnily a stále mění. Jako příklad může posloužit téma potratů, ženských práv i homosexuality atd. Nadále však existují témata a problémy, na jejichž řešení je nutné soustředit svou pozornost v rámci etiky.

²² SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 264.

²³ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 12 – 15.

²⁴ SINGER, Peter. *How are we to live?: ethics in an age of self-interest*. Amherst, N.Y.: Prometheus Books, 1995, s. 234.

4 UTILITARISMUS

Peter Singer je představitelem preferenčního utilitarismu. Ještě předtím, než se k němu samotnému dostaneme, je nutné uvést alespoň základní definice utilitarismu všeobecně.

Kořen názvu pochází z anglického slova „utility“, což znamená užitek, prospěch nebo také štěstí. Podle utilitarismu je jednání mravně správné, pokud svými následky přinese co největší štěstí všem nebo co největšímu počtu osob.²⁵ Pojem utilitarismu je možné chápat především ve dvou významech. Za prvé jako názorové stanovisko, které reflektuje „*právní, politickou a sociální reformu*“²⁶, která byla na vrcholu v začátcích 19. století a za druhé jako „*specifickou normativní teorii*“.²⁷

Průkopníky utilitarismu jsou Jeremy Bentham, který je i jeho zakladatelem, John Stuart Mill a Henry Sidgwick. Utilitaristická etika navazuje na etiku britského empirismu, který byl reprezentován autory ještě před Benthamem. Například Thomas Hobbes, Adam Smith či David Hume. Utilitarismus navazuje na linii hédonismu a eudaimonismu a propracovává jí z hlediska celospolečenského. Hédonismu může být vytýkáno sobectví, eudaimonismu obsáhnutí jen duševního blaha. Utilitarismus tento „*egoistický hédonismus odmítá*“.²⁸

4.1 Rozdělení utilitarismu

Samotný utilitarismus se dělí na dva hlavní proudy a to utilitarismus činu a utilitarismus pravidel.

Utilitarismus činu se zakládá na názoru, že každý čin je nutné posuzovat z hlediska jeho výsledné hodnoty. Závisí tedy na důsledku neboli konsekvencích. Právě v této pozici nachází posléze různí autoři určitá úskalí. Především proto, že nelze sjednotit pocity všech jedinců kvůli jejich originalitě a individualitě. Největším úskalím a často největší kritikou je to, že utilitarismus činu nepočítá s motivy jednání. Není tomu tak. Motivy jednání jsou posuzovány, ale až podle výsledného dopadu. Pokud není mravně kladný motiv jednání a přesto pokud ve

²⁵ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994, s.41.

²⁶ MIEDZGYOVÁ, Jana. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. 1. vyd. Anna Remišová. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 302.

²⁷ *Ibid.*, str. 302.

²⁸ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994, s. 33.

výsledku (byť třeba jen náhodou) přinese štěstí pro co nejvíce osob, je celé jednání posuzováno kladně jako mravně správné.²⁹

Podle kritika utilitarismu Spaemanna však *"utilitarismus ztroskotává za prvé na komplexnosti a neprůhlednosti dlouhodobých následků jednání. Kdybychom měli mít na zřeteli celek následků jednání, pak bychom se pro samu kalkulaci vůbec k jednání nedostali."*³⁰

Utilitarismus pravidel určuje jako mravní jednání takové, „*kteřé by dlouhodobě přinášelo největší užitek, pokud by bylo obecně následováno.*“³¹ Je ovšem složité určit pravidla, která by se dala vždy a za všech okolností aplikovat na jakékoli konkrétní jednání. Existují mimořádné situace, ve kterých jsou pravidla brána spíše jako obecná mínění a nikoli pevně daná.³²

V dnešní době se uplatňuje ještě další pozice a to preferenční utilitarismus, jehož představitelem je právě Peter Singer.

4.2 Preferenční utilitarismus

Preferenční utilitarismus je další druh utilitarismu. Neposuzuje čin podle toho, zda znásobuje radost a zmenšuje utrpení, ale podle toho, jakou měrou přispívá k preferencím toho, jehož se činy a následky činu dotýkají. Preferenční utilitarismus především umožňuje brát v úvahu zájmy jedince.³³

Podstatou preferenčního utilitarismu je, že dobré je to, co podporuje preference neboli zájmy jedince a špatné to, co odporuje zájmům jedince. „*Tato jiná verze utilitarismu neposuzuje jednání podle jeho tendence k maximalizaci slasti a k minimalizaci strasti, nýbrž podle stupně, v němž se shoduje s preferencemi bytostí, jichž se jednání nebo jeho konsekvence dotýkají.*“³⁴

²⁹ KOLÁŘ, Petr a SVOBODA, Vladimír. *Logika a etika: úvod do metaetiky*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 1997, s. 63-65.

³⁰ SPAEMANN, Robert. *Základní mravní pojmy a postoje*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 58.

³¹ KOLÁŘ, Petr a SVOBODA, Vladimír. *Logika a etika: úvod do metaetiky*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 1997, s. 65.

³² *Ibid.*, str. 65.

³³ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 94.

³⁴ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994, s. 38.

4.2.1 Osobní preference

Singer je v podstatě toho názoru, že etika je často v protikladu k osobním zájmům. Alfie Kohn ve své knize *Světlejší stránka lidské povahy* dokonce tvrdí, že „naše společnost je založená na etice konkurenčního individualismu.“³⁵

Spaemann dokonce tvrdí, že v době, kdy vznikala etika neboli věda o tom, jak správně žít, nebyla v popředí otázka, jak bychom se měli chovat či jak jednat, ale otázka, po čem skutečně toužíme. Prostřednictvím toho se totiž snažíme dosáhnout něčeho jiného, někdy většího dobra, někdy menšího. Podle Spaemanna se Řekové řídili tvrzením, že pokud víme, co skutečně chceme, pak víme, jak správně jednat a vést tak správný život.³⁶

Je možné konstatovat, že často upřednostňujeme své zájmy v lépe placené práci například výroby nábytku proti etickému přesvědčení, že kácení lesů a tím i zabíjení zvířat v něm žijících je nesprávné.³⁷ Domnívám se, že toto upřednostňování zájmů se týká, například zástupců farmaceutických firem, kteří jsou dobře platově ohodnoceni na základě počtu podepsaných smluv s lékaři či lékárnami. Pacient je pro ně zdrojem zisku. Ale léky většinou pouze potlačují bolest, aniž by léčily příčinu. Poslední dobou, hlavně s rozšířením psychosomatologie³⁸ do všeobecnějšího povědomí (v českém prostředí hlavně MUDr. Hnízdl) se ukazuje, že například léky tlumící bolest mohou poškozovat trávicí ústrojí při dlouhodobém užívání a proto je lepší využívat například poznatků celostní medicíny. Léky samotné mohou způsobit další potíže, které je nutné upravit další medikací.³⁹ Svou prací tedy zástupci farmaceutických firem upřednostňují svůj zájem vydělat peníze, ale jejich důsledky jejich činů mohou odporovat zájmu konat jen dobro.

Naopak ti, kteří poslechnou morální zákon v sobě, se vzdávají svých zájmů a obětují je pro etiku či ostatní lidi.⁴⁰ „Evoluční psychologové nám říkají, že lidé nemají altruismus ve své

³⁵ KOHN, Alfie. *The brighter side of human nature: altruism and empathy in everyday life*. New York: Basic books, 2008, s. 64.

³⁶ SPAEMANN, Robert. *Základní mravní pojmy a postoje*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 22.

³⁷ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 241.

³⁸ Příčina choroby: lék. *Lirtaps, o.p.s.* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://www.lirtaps.cz/psychosomatika/psomweb2006_4/konf_abst_hnizdil.htm.

³⁹ Jan Hnízdl: Uzdravený pacient znamená pro zdravotnický byznys ztrátu. *Zdravotní medicína* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://zdravi.e15.cz/denni-zpravy/z-domova/jan-hnizdil-uzdraveny-pacient-znamenapro-zdravotnicko-byznys-ztratu-473764>.

⁴⁰ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 241.

povaze zabudovaný do takové míry, aby se zdálo pravděpodobné, že podstoupí tak velké oběti pro ty, které ani neznají.“⁴¹

Pokud je tato teorie správná a je pravdivé, že lidský altruismus se projevuje pouze ve spojení s jejich bližními, rodinou či lidmi, které alespoň znají, jak je potom možné vysvětlit skutky Oskara Schindlera, Nicolase Wintona, Raoula Wallenberga a dalších, kteří za druhé světové války zachraňovali tisíce osob, aniž by zachraňované znali či očekávali nějaký reciproční skutek? Toto altruistické chování nedokáže vysvětlit ani přesvědčení cyniků, že neosobní zájmy stojí za všemi morálními skutky.⁴²

4.2.2 Princip rovného zvažování zájmů

Každá bytost schopná vytvářet si určité preference by měla podle preferenčního utilitarismu mít zaručeno, že její zájmy budou zohledňovány rovnocenně. V rámci etiky je nutné se oprostít od osobních hledisek a zahrnout do uvažování všechny ty, kteří budou následky našich činů ovlivněni. Zájmy těch, kteří budou ovlivněni, je nutné zvažovat nehledě na jakékoli rozdíly (ať fyzické či psychické). To je základem pro princip rovnosti, jehož součástí je princip rovného zvažování zájmů.⁴³

Rovnost nemůže být posuzována jako faktická fyzická vlastnost, výsledkem totiž je, že lidé jsou různí.⁴⁴ „*Rovnost je základní etický princip, ne pouhé tvrzení faktů*“.⁴⁵ Tvrzení, že všichni lidé jsou si rovni, je možné chápat v odlišných významech. Pomineme-li všeobecně rasové odlišnosti, pak se liší například v barvě vlasů, ve výšce, v počtu pih, každý váží jinak, a k tomu přistupují i psychické vlastnosti. „*Můžeme připustit, že lidé se liší jako jednotlivci a přesto stále trvat na tom, že neexistuje žádný morálně významný rozdíl mezi rasami a pohlavím.*“⁴⁶

Morální princip rovného zvažování zájmů není ovšem výslovně aplikovatelný pouze na náš druh, na druh Homo sapiens. Je nutné jej aplikovat na všechny, kteří mají nějaké zájmy, především zájem vyhnout se utrpení a bolesti. Tedy předpokladem pro uplatnění tohoto principu je nutné, aby jedinec byl schopen nějaké zájmy vytvářet. Stejně jako tento princip uznává rovnost zájmů braných v potaz jakéhokoli pohlaví, rasy či inteligenčního kvocientu, tak musíme zahrnout do tohoto principu i nelidské tvory. (S touto myšlenkou přichází už

⁴¹ Ibid., s. 127.

⁴² Ibid., s. 255.

⁴³ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 21.

⁴⁴ Ibid., s. 17-18.

⁴⁵ Ibid., s. 21.

⁴⁶ Ibid., s. 19.

Jeremy Bentham, který píše ve své knize *An introduction to the Principles of Morals and Legislation*, že tak jako přestali platit rozdíly mezi otrokem a otrokářem založené na barvě pleti, jednoho dne bude platit i rovnost zájmů mezi druhy⁴⁷.) Podle Benthama je nezbytné neptat se při tom, jak rozlišovat mravní subjekty, zda zvířata jsou rozumná či mají schopnost mluvit, ale zásadní otázkou je, zda mají schopnost trpět, a to ne tím, že by uměli mluvit či se projevovat racionálně, ale tím, zda mohou pociťovat utrpení. „*Otázkou není, mohou trpět? ani mohou mluvit? ale mohou trpět?*“⁴⁸

Schopnost trpět či naopak prožívat radost se stává předpokladem pro to mít nějaké zájmy vůbec. Podle principu rovnosti má být bráno v potaz utrpení vždy stejnou měrou, ať už se týká jakékoli bytosti.⁴⁹ Je však těžké určit míru utrpení u zvířat, protože nemůžeme porozumět. To však neznamená, že by nepociťovali utrpení. Naopak, někdy tím více „*mohou zvířata trpět kvůli jejich limitovanému porozumění*“.⁵⁰ Zvířata mohou pociťovat strach o život. Nemůže jim být racionálně vysvětleno, pokud jsou uvězněna, zda jsou uvězněna kvůli tomu, že se je snažíme zabít nebo jen proto, že se snažíme nad nimi získat určitou převahu a podříditi si je.⁵¹

Zvířecí neschopnost sdělovat nám myšlenky ovšem spočívá ve fyzické neschopnosti mluvit, ne v neschopnosti tvořit myšlenky.⁵² (O tom dále v kapitole Myšlení a jazyk) Je nutné, stejně jako děti, je učit vyjadřovat se tak, aby jim lidská společnost byla schopna porozumět.⁵³ Tedy přizpůsobit se lidskému vyjadřování. Nikdo nezačne mluvit a rozumět sám od sebe, pokud k tomu není veden.⁵⁴ „*Bez druhých lidí není vůbec možné být člověkem. Jazyk, myšlení i citění se rozvíjejí jen v komunikaci s druhými lidmi. Bohatství skutečnosti se nám odhaluje jen prostřednictvím jazyka, který nás spojuje s druhými lidmi. Dokonce vzpřímené chůzi se učíme napodobováním.*“⁵⁵

Také Rawls se táže, proč by princip spravedlnosti pro uznání zájmů měl platit pouze ve vztahu k lidským bytostem. U některých institucí je obhajitelné, že nejsou do legislativy

⁴⁷ Jeremy Bentham in SINGER, Peter. *Applied ethics*. Peter Singer. New York: Oxford University Press, 1986, s. 221.

⁴⁸ Ibid., s.221.

⁴⁹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 56-57.

⁵⁰ Ibid., s. 60.

⁵¹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001, s. 31.

⁵² SINGER, Peter. *Practical ethics*. Vyd. 2. Cambridge : Cambridge University Press, 1993, str. 111-114.

⁵³ Mezi prvními pokusy Allen a Beatrice Gardner učit šimpanzy znakovou řeč a poté se s ní dorozumívat. Další pokusy dalšími vědci následovaly. Viz GARDNER, R. Allen a Beatrice T. GARDNER. Teaching Sign Language to a Chimpanzee. In: *Science: New Series*. Aug. 15, 1969, s. 664-672. Vol. 165, No. 3894.

⁵⁴ důkaz na příkladu zanedbávaných dětí nebo dětí žijících mimo společnost, např. takzvané „vlčí děti“.

⁵⁵ SPAEMANN, Robert. *Základní mravní pojmy a postoje*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 44.

zanesena práva zvířat. Kde se ovšem nachází princip rovné spravedlnosti? Na tu mají podle Rawlse nárok pouze morální subjekty.⁵⁶ Pro Rawlse je morální osobnost základem rovnosti. Peter Singer namítá, že definice morální osobnosti nemůže být základem pro tvrzení, že všichni lidé jsou si rovni.⁵⁷ Rawlsova teorie spravedlnosti a morální osobnosti je pouze určitou součástí morálního názoru. Nemůže zprostředkovat pravidla, která by určovala, jak se chovat k fauně a flóře. Přesto ale by nás měla určitým způsobem přimět k nějakým povinnostem ohledně chování se k tvorům, kteří postrádají schopnost smyslu pro spravedlnost podle kritérii výše uvedených. To zahrnuje jak zvířata, tak i postižené jedince a děti v nejmladším věku. K tomu, aby se slušnost stala součástí teorie spravedlnosti, bylo by nutné ji rozšířit. „*Správná koncepce našich vztahů ke zvířatům a přírodě by patrně měla, jak se zdá, záviset na teorii přírodního řádu a našeho místa v něm.*“⁵⁸

Na druhou stranu proti schopnosti pociťovat utrpení je kladena schopnost pociťovat potěšení. John Stuart Mill ve svém díle *Utilitarismus*, poukazuje na srovnání živočišných a lidských slastí. Utilitaristé je oddělují v tom smyslu, že duchovní potěšení, kterých jsou schopni jen lidé, jsou trvalejší a proto i hodnotnější než ta zvířecí.⁵⁹ Slabiny této teze se snažím ukázat v dalších kapitolách.

4.2.3 Bolest

Princip rovného zvažování zájmů zahrnuje schopnost trpět a prožívat bolest. „*Bolest a utrpení je špatné a mělo by mu být zabráněno nebo alespoň minimalizováno nehledě na rasu, pohlaví nebo druh toho, kdo trpí. Jak zlá je bolest záleží na tom, jak je silná a jak dlouho trvá, ale bolest stejné síly a trvání je stejně špatná, ať už je pociťována člověkem nebo zvířetem.*“⁶⁰

Jak ale můžeme vědět, že zvíře cítí bolest? Stejně tak totiž můžeme klást otázku, jestli druhý člověk cítí bolest. U člověka tento stav předpokládáme, protože za dané situace bychom také cítili bolest. Zraněný člověk manifestuje bolest pomocí grimas v obličeji, pláče a vydává zvuky. Stejně tak zvíře vyjadřuje svým způsobem bolest. Už to, že se v případě zranění nějak zachovávají, je pro začátek dostatečný důkaz, že bolest cítí. Pokud se najdou tací jedinci, kteří oponují názorem, že vyjádření bolesti je schopný jen člověk, protože svou bolest umí určitým

⁵⁶ Morální subjekt je podle Rawlse definován dvěma vlastnostmi. První z nich je schopnost představit si své blaho. Druhá je předpoklad pro to mít nějaký stupeň smyslu pro spravedlnost a schopnost se jím alespoň zčásti řídit a uplatňovat jej. Minimální podmínkou určenou pro uplatnění nároku spravedlnosti je tedy pouhá schopnost (potencialita) být morální osobou. RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 295.

⁵⁷ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 18-19.

⁵⁸ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 299.

⁵⁹ MILL, John Stuart. *Utilitarismus*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 44-45.

⁶⁰ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 61.

způsobem popsat, Singer namítá, že stejně tak mluvit neumí novorozeně a předpokládáme, že cítí bolest, protože jí nějakým způsobem projevuje.⁶¹ Malé dítě nedokáže vyjadřovat bolest pomocí slovního popisu a namísto toho pláče. Zvíře vydává také signály o své bolesti. Na podporu teze, že bolest zvířat je stejně špatná jako lidská, mluví Singer o zásadní podobnosti mezi lidským a zvířecím (především savci) nervovým systémem.

Pocit'ování bolesti je tedy možné pozorovat díky vnějším manifestacím.⁶² Nemusí to však být jen hlasové projevy, poněvadž ryby trpí, aniž by byly schopny zvukových projevů.⁶³ Pro mnohé lidi tak může být rybolov nebo rybaření považován za neodporující principu rovného zvažování zájmů. Tradiční vánoční prodej kaprů je jedním z nejlépe viditelných projevů druhové nadřazenosti široké veřejnosti. Neschopnost vyjádřit projev bolesti způsobem, který jako lidé dokážeme vnímat, by neměl být předpokladem pro tvrzení, že dané zvíře netrpí a nemá žádné zájmy. Speciesisté přikládají větší hodnotu míry utrpení těm tvorům, kteří umí vyjádřit svou bolest znatelněji.⁶⁴

Podle mezinárodní organizace pro studium bolesti (IASP) je bolest „*nepříjemný smyslový a citový zážitek spojený s aktuálním nebo potenciálním poškozením tkáně, nebo popisem podmínek takového poškození. Neschopnost vyjádřit se verbálně nevylučuje možnost, že jednatel prožívá bolest a je potřeba náležitě léčby k úlevě od bolesti.*“⁶⁵

Pro Michaela Leahy je možnost cítit bolest něčím instinktivním společným všem tvorům, ne schopností. Nepopírá pocity bolesti, jen jim nepřisuzuje stejnou hodnotu jako Singer při hodnocení schopnosti vytvářet si zájmy.⁶⁶

I přes vyjádření definice bolesti je nutné poznamenat, že míra bolesti je zcela subjektivní. „*Bolest je vědomý stav, „mentální zážitek“, a jako takový nemůže být nikdy zkoumán.*“⁶⁷ Je pravda, že příslušník jednoho druhu může pocítovat větší bolest než příslušník jiného. V tom případě je vhodné se řídit pravidlem pomoci tomu, kdo více trpí.⁶⁸ Záleží na fyzické stavbě účastníka. Jistě bude bolest jiná, pokud udeřím myš a stejnou ranou udeřím i prase. Stejně tak

⁶¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 69.

⁶² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001, s. 26.

⁶³ Kdyby ryby mohly křičet. *Project Syndicate* [online]. 2010 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/if-fish-could-scream/czech>.

⁶⁴ LEAHY, Michael P. *Against liberation: putting animals in perspective*. Rev. pbk. ed. New York: Routledge, 1994, s. 28.

⁶⁵ Definition of pain. *Health 24* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.health24.com/Medical/Pain/About-pain/Definition-of-pain-20120721>.

⁶⁶ LEAHY, Michael P. *Against liberation: putting animals in perspective*. Rev. pbk. ed. New York: Routledge, 1994, s. 27.

⁶⁷ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001, s. 26.

⁶⁸ Výjimkou ze spektra jedinců, kteří cítí bolest, jsou pacienti s HSN (Hereditary Sensoric and Autonomic Neuropathy), česky nazýváno jako kongenitální analgezie. Jedná se o vrozenou necitlivost pro bolest.

je tomu v případě, kdy udeřím malé dítě a koně (příklad, který uvádí Peter Singer v *Practical ethics*).⁶⁹ Samozřejmě, že nelze poskytnout naprosto přesné zhodnocení rozdílů v utrpení mezi druhy. To stejné platí i o porovnání míry utrpení mezi jednotlivými lidmi, každý disponuje jiným stupněm vnímání bolesti, práh bolesti může být různý (viz porovnání síly udeření koně a dítěte).

Na stejnou úroveň jako uvědomování si budoucí bolesti a strachu z ní je možné klást přesvědčení, že „někdy zvířata mohou trpět víc, kvůli jejich omezenému porozumění.“⁷⁰ Bolest je tím horší, čím je větší její uvědomění si. Lidé mohou trpět, aniž by jim byla působena fyzická bolest.⁷¹ Tak jako Singer a Leahy i Dworkin ukazuje, že člověk (a nejspíš nejen on) je schopen pociťovat psychické utrpení. Není nutné se soustředit jen na fyzickou bolest, ale i na psychickou bolest, která je protichůdná našim zájmům. Jako příklad může sloužit odmítnutí žádosti o ruku, vykradení domu, ztráta práce a další. Preference mohou být uplatňovány i v ohledu na neživé bytosti. Například umělecké dílo nemá zájem zůstat vcelku, přesto jeho zničení může přinést psychické utrpení účastníkům expozice, kteří z něj čerpají určité potěšení. Tak ani rostliny nejspíš nemají zájem zůstat naživu, protože nemají CNS.⁷²

Vyhnout se bolesti je tak jednou z preferencí, která musí být rovnocenně zohledňována. Z toho vyplývá, že schopnost cítit bolest je předpokladem pro vytvoření si zájmu těmto pocitům bolesti předejít. Jak jsme ukázali v této kapitole, schopnost mít nějaké zájmy nepřísluší pouze členům *Homo sapiens*, ale i dalším druhům. V následující kapitole se snažíme ukázat, jak Peter Singer rozděluje bytosti do kategorií a snaží se tak předejít druhové diskriminaci, kterou v téže kapitole rozebíráme s ohledem na různá témata.

⁶⁹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 58-59.

⁷⁰ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 60.

⁷¹ LEAHY, Michael P. *Against liberation: putting animals in perspective*. Rev. pbk. ed. New York: Routledge, 1994, s. 29.

⁷² I když v článku *The economist* přichází botanikové s pokusy na rostlině *mimosa pudica*. Po serii pokusů, kdy ji vystavili stresu (shožením, aniž by ji nějak poškodili), projevila svůj stres svinutím listů. Rostliny pak byly vystaveny tréninku. Vědci je shazovali v určitých intervalech, až rostlina přestala svíjet listy. Vědecký předpoklad je, že rostlina se přizpůsobila a věděla, že jí pád neublíží. Za pozoruhodné vědci považují, že rostliny si tento trénink pamatují. Dr. Gagliano a její tým přiznávají, že si nejsou jisti, jak je možné, že se rostliny učí a pamatují se, když postrádají CNS. Jedním z možných vysvětlení je předávání informací na základě elektrických signálů skrz buněčný tok. *Memory in plants*. *The economist* [online]. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/babbage/2014/01/botany?fsrc=scn/gp/wl/bl/memoryinplants>.

Dále například výzkum Cleve Backstera z roku 1960 prokázal, že rostliny připojené na polygraf reagují na bolest a dokonce dokážou reagovat na podněty přicházející neverbální cestou. *Mythbusters - Plants have feelings (primary perception)*. *Youtube* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=fStmk7e9IJo>.

5 SPECIESISMUS

5.1 Kategorizace bytostí

Abychom mohli správně používat princip rovného zvažování zájmů a vyhnout se speicesismu⁷³, kategorizuje Singer bytosti do tří skupin podle určitých kritérií.

Prvními jsou bytosti bez vědomí. Na základě toho, že nemají centrální nervovou soustavu, se domnívá, že necítí bolest ani slast a tím pádem vůči nim nemáme žádné morální povinnosti. Příkladem může být kámen.⁷⁴

Druhou skupinou jsou bytosti s vědomím, které cítí, živočichové s CNS. Neuvědomují si však samy sebe, nejsou sebeuvědomělé a proto je možné s nimi zacházet jako s nahraditelnými.⁷⁵

Poslední skupinou jsou osoby (person). Samy sebe si uvědomují (jsou sebeuvědomělé) a reflektují se vůči své budoucnosti a minulosti a v rámci jíž se snaží konat a uplatňovat své preference. K těmto osobám přiřazuje Singer podmínku preferenčního utilitarismu. Máme vůči nim jednat tak morálně, abychom zohlednili i jejich zájmy stejným způsobem jako naše. Vzhledem k tomu, že určitým způsobem hledí do budoucnosti, nelze je nahradit.⁷⁶ Zájmy této skupiny by měly být zvažovány rovnocenně. Pojem osoba by měl být chápán především ve smyslu morálního konceptu, který není vázán na fyzickou stavbu těla subjektu.

Rozdělení Petera Singera do kategorií není absolutně platné, ale musí být uplatňováno „aktualisticky“. To znamená, že subjekt se řadí do té které skupin, v jejímž stavu se právě nachází.⁷⁷ Příkladem lze uvést čerstvě narozené dítě, které v okamžiku narození a pár měsíců až roků poté patří do skupiny bytostí s vědomím. Do poslední skupiny, do stadia osoby, se dostává až postupem času, kdy si začne samo sebe uvědomovat.⁷⁸ *„Stejně jako někteří členové druhu sapiens nejsou obdařeni vlastnostmi příznačnými pro jejich druh, tak existují bytosti, které nejsou našeho druhu, a přesto se ukazuje, že, alespoň v určité míře, těmito vlastnostmi oplývají. ... Nejen šimpanzi, ale také zvířata, která běžně zabýváme pro maso – prasata, krávy a kuřata – by se vyrovnala anencefalickým novorozencům nebo těm, kteří utrpěli masivní*

⁷³ Druhá nadřazenost

⁷⁴ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3, str. 245.

⁷⁵ *Ibid.*, str. 245.

⁷⁶ *Ibid.*, str. 245.

⁷⁷ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3, str. 246.

⁷⁸ *Ibid.*, str 245.

mozkové krvácení. Mnoho lidí považuje toto srovnání lidí se zvířaty za urážlivé, ale důkazy nemohou být popřeny a nedosáhneme ničeho předstíráním opaku.“⁷⁹

Jde tedy o vymezení pojmu osoba⁸⁰, abychom byli schopni posuzovat, zda do této kategorie subjekt patří či nepatří a mohli spravedlivě uplatňovat princip rovného zvažování zájmů.

5.2 Druhov^á nadřazenost

Jak jsme zmínili výše, je nutné náležitost ke skupině posuzovat aktualisticky. Není možné ke každé kategorii rozčlenění podle Petera Singera přiřadit definitivně druh. Existují totiž nelidské bytosti, zvířata, která odpovídají definici 3. skupiny – „*velcí lidoopi – šimpanzi, gorily a orangutani – mohou být nejjasnějším důkazem nelidské bytosti, ale určitě existují i další příklady. Systematické pozorování velryb a delfínů se z pochopitelných důvodů zpozdilo až za výzkumy opic a je docela možné, že tito savci s obrovským mozkem v budoucnu prokážou, že jsou rozumní a sami sebe si uvědomující tvorové*“⁸¹. A naopak existují bytosti, které jsou lidmi (ve smyslu Homo sapiens) a lze je zařadit do druhé skupiny: „*lidská bytost, která kvůli svému vrozenému rozumovému handicapu*⁸², *není a nikdy nebude osobou*“⁸³. Proto by bylo nekonzistentní obhajovat zabíjení zvířat a nezabíjení jedinců, kteří jsou těžce mentálně postižení a zůstanou tak celý život na stejné mentální úrovni. To by byl totiž projev speciesismu⁸⁴ neboli upřednostňování vlastního druhu, druhová nadřazenost.

V průběhu vývoje bylo pro některé lidi těžké se smířit s faktem, že lidský druh pochází z opice a snažil se najít dělící linii, která by určila nadřazenost lidí. „*Lidský speciesista nepřijímá, že bolest pociťována prasetem nebo myší, je stejně špatná jako když je pociťována člověkem*.“⁸⁵ Pro toto upřednostňování není prostor, pokud se budeme řídit výše uvedenými kritérii pro zařazení do kategorií.

Speciesismus je diskriminace na základě příslušnosti k druhu Homo sapiens, který má podle zastánců speciesismu vyšší morální hodnotu než ostatní druhy. Speciesista klade větší důraz na utrpení vlastního druhu.⁸⁶ „*Člověk se ve své namyšlenosti domnívá, že je veledílem,*

⁷⁹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 122.

⁸⁰ person

⁸¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 118.

⁸² Například mentálně postižený novorozenec.

⁸³ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 118.

⁸⁴ Druhov^á nadřazenost, od anglického slova species = druh

⁸⁵ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 58.

⁸⁶ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 58.

hodným intervence samotného božstva. Skromnější a myslím, že i pravdivější je názor, že člověk byl stvořen ze zvířat.“⁸⁷

Co se týče bolesti, kterou jsme zmínili v kapitole výše, utrpení nemusí být pouze tělesné, ale může být vyvoláno i stresem či poškozením psychiky. To podporuje speciesisty k obhajobě jejich hlediska, že schopnost pociťovat utrpení je vyšší u druhu *Homo sapiens* než u jiných druhů, především kvůli možné psychické újmě. Můžeme argumentovat proti, že strach z budoucí bolesti nemusí pociťovat ani například těžce mentálně postižení jedinci, ergo příslušníci druhu *Homo sapiens*. Z tohoto hlediska se tedy mentálně postižený dostává na úroveň jiné skupiny a speciesistický argument ztrácí svou živnou půdu.⁸⁸ Naopak nelidská zvířata patřící do kategorie osob (a nejspíš nejen ta), mohou prožívat zcela jistě psychické utrpení. Některé živočišné druhy prožívají utrpení z odloučení od smečky nebo mláděte od samice a jejich bolest je srovnatelná s utrpením lidských bytostí.

Na tomto základě můžeme tvrdit, že nelze nalézt morální oprávnění pokusů na zvířatech či jejich zabíjení, zavírání do cirkusů, zoo a mnoha dalších situací, do nichž se nedobrovolně dostávají. Tento projev speciesismu je tak zakořeněný v současné společnosti, že zvířata jsou používána jako prostředky, které jsou nahraditelné, aniž by byla brána v potaz možnost, že jsou schopna mít vlastní preference. To, že předpokládáme, že zájmy zvířat nemusíme pokládat za důležité je diskriminace postavená na stejném základu jako dřívější otrokářství, kdy lidé s tmavou barvou pleti byli považováni za bezcenné jedince, jejichž zájmy není nutné zohledňovat. Stejně nároky na změnu v chápání kladou odpůrci speciesismu jako byly kladeny na rasismus. I tehdy se zdálo nemyslitelné, že jednoho dne by mohli být například afroameričani považováni za rovné lidem se světlejší barvou pleti.

Peter Singer zde uvádí myšlenku, která může být dezinterpretována, pokud je vytržena z kontextu: pokud obhajujeme pokusy na zvířatech neschopností pociťovat stres z budoucího utrpení jako argument ospravedlňující tyto pokusy, neměli bychom tedy vzít v úvahu i pokusy na postižených lidech nebo na nemluvňatech?⁸⁹ „*Pokud jsme připraveni klást menší váhu zabíjení bytosti pouze proto, že není členem našeho druhu, navzdory tomu, že je obdařen schopnostmi stejnými či vyššími než někteří našeho druhu, jak můžeme mít námitky proti rasistům diskriminujícím ty, kteří nejsou jejich rasy, ačkoli tito ostatní mají schopnosti stejné*

⁸⁷ Darwin in SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 87.

⁸⁸ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 60.

⁸⁹ *Ibid.*, s. 60.

nebo vyšší než členové jejich vlastní rasy?“⁹⁰ Pokud totiž lékař nebo vědec provádějící pokusy není ochotný připustit možnost testování například na těžce postižených, kteří nejsou sebeuvědomělí, diskriminuje zvířata v rámci upřednostňování vlastního druhu.⁹¹

Co se týče náboženství, o křesťanství je možné tvrdit, že je v podstatě speciesistické. Jako učení lásky nenaplnuje svůj cíl. Křesťané mohou svůj postoj ke zvířatům opírat o citát z Bible Gn 1:26, kde jim Bůh sděluje: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“⁹² Od dob Darwina je prokazatelné, že tento argument je neobhájitelný, protože člověk se vyvinul ze zvířete a nebyla mu dána apriorní moc nad všemi živočichy.

Pro ty, jež Petera Singera a jeho názory přirovnávají k názorům nacistů, je jistě překvapující zjistit, že jeho prarodiče byli zabití při Holocaustu.⁹³ Celou průkopnickou tezí, kterou Peter Singer předkládá, není snížení hodnoty lidí s postižením na úroveň zvířat, ale posílení statusu zvířat, aby s nimi bylo zacházeno jako s bytostmi, které mají rovnocenné zájmy a jsou schopny pociťovat bolest a utrpení, aniž by bolest nějak projevovali slovními výjevy (stejně jako ji nejsou schopni vyjadřovat někteří těžce mentálně postižení a přesto víme, že trpí).

5.3 Maso jako zdroj potravy nebo luxusu

Zaměříme-li se na častý argument, že zvířata také zabíjejí ostatní zvířata, musíme spolu s Peterem Singerem apelovat na jejich neschopnost bez masa přežít a na neschopnost vymyslet alternativu svého jídelníčku.⁹⁴

Z pohledu lidské společnosti se dostáváme k hromadnému zabíjení zvířat pro maso. Nestává se tak kvůli nezbytné potřebě živit se masem, ale jak Singer říká z luxusu, že si můžeme maso dopřát kvůli samotné chuti masa⁹⁵. Chov zvířat pro maso na velkofarmách není dalším stupněm evolučního vývoje, ale pouze utvrzováním dominance, která by při případném zániku masové výroby nebyla nijak ohrožena.⁹⁶

⁹⁰ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 123.

⁹¹ Peter. *Applied ethics*. Peter Singer. New York: Oxford University Press, 1986, s. 224.

⁹² Bible Genesis 1:26

⁹³ CAMOSY, Charles. *Peter Singer and Christian ethics: beyond polarization*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012, s. 5.

⁹⁴ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 70 – 71.

⁹⁵ Ibid., s. 63 - 64.

⁹⁶ Ibid., s. 70 - 71.

Maso, které je možné koupit v jakémkoli obchodním řetězci, nemusí odpovídat kvalitě volně chovaného zvířete. Firmy, které nabízí maso, se snaží co nejvíce dostat poptávce a proto se maso různě upravuje, respektive upravuje se rychlost růstu daného zvířete. Poptávka je vysoká s touhou po co nejnižší ceně. Nejde pouze o úpravu masa, ale protesty se vztahují především na kruté zacházení se zvířaty.

Možným podnětem pro změnu v zacházení se zvířaty jsou nejen protesty, ale bojkot ve smyslu vegetariánství. *„Vegetariánství je možné chápat jako morální protest proti používání zvířat jako obyčejných věcí, které máme právo používat tak, jak se nám to nejvíce hodí a aby to pro nás bylo co nejlevnější.“*⁹⁷

Vegetariánství se tak stává krokem k tomu, aby se se zvířaty zacházelo lépe. Obchodníkům s masem nezáleží na našem postoji, ale na penězích, které za maso dáváme. Tím obchodník staví obhajobu své práce na tom, že pouze plní touhy společnosti po živočišné potravě. Dokud budou lidé ochotni kupovat maso a především dbát na co nejnižší cenu, nebude možné nijak zabránit velkofarmám chovat se ke zvířatům krutě a zacházet s nimi jako s pouhými věcmi, které nejsou schopné prožívat utrpení.⁹⁸ *„V každém případě, na úrovni praktických morálních principů, by bylo lepší odmítnout celkově zabíjení zvířat pro maso, pokud by to nebylo nutné pro případ vlastního přežití. Zabíjení zvířat pro jejich maso nás nutí o nich smýšlet jako o věcech, které můžeme užívat, jak se nám zlíbí.“*⁹⁹

Není vyloučitelné, že někteří lidé se mohou domnívat, že zvíře, jehož maso je k dostání v obchodech, se již nedá nezachránit tím, že odmítnou výrobek koupit. Hlavním důvodem pro odmítnutí podpory koupí je především předejití dalšímu zabíjení a krutému zacházení. Čím dříve přestane maso být kupováno, tím dříve budou chovatele zvířat nuceni omezit produkci a podřídit se podmínkám, za které vegetariáni bojují. Poptávka po mase vytváří množství zvířat, které bude zabito. Bude-li poptávka menší, bude menší i množství zvířat zabíjených na velkofarmách.¹⁰⁰

Zabíjení zvířat na velkofarmách není jediným zlem, kterého se na nich dopouštíme. *„Kastrace, oddělení matky a mláděte, rozhánění stád, značkování, přeprava a konečně také moment porážky – to vše má pravděpodobně za následek utrpení a nebere v úvahu zájmy*

⁹⁷ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 80.

⁹⁸ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001, s. 180.

⁹⁹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 134.

¹⁰⁰ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001, s. 181.

zvířat.“¹⁰¹ I kdybychom nadále lpěli na usmrcování zvířat pro maso, bylo by možné tento proces absolvovat bez výše popsaných situací a omezit utrpení na minimální možnou míru.

Nejedná se pouze o způsob, jakým jsou zvířata zabíjena, ale také o prostor, ve kterém jsou po celý svůj život chována. Například prasata a telata byla chována v kójích. Tato kóje byla úsporným řešením prostoru. Zvíře se v ní nemohlo otočit, či si lehnout s nataženými končetinami. Od roku 2013 jsou kóje zakázány v celé Evropské unii. USA však stále zůstává pozadu za směrnicemi Evropské unie.¹⁰²

Je nutné poznamenat, že (možná právě díky neustálému boji Petera Singera za práva zvířat) status zvířat se zlepšuje. Od 1. ledna 2012 je chov slepic v tzv. bateriových klecích ve všech zemích Evropské unie zakázán. Tento zákon byl přijat již v roce 1999, ale vstoupil v platnost až v roce 2012, aby měli hospodáři dost času na to přizpůsobit vše této změně a předešlo se případným výmluvám o úspěchanosti změn. Navzdory tomu, že jsou a mohou být stále slepice chovány v klecích, zákon stanovuje velikost klece, aby zvíře mělo více prostoru, hřadu a další potřebné věci.¹⁰³ Změnila se tedy takzvaně neobohacená klec na obohacenou klec. Ochránci zvířat dále bojují i za zrušení klecí.¹⁰⁴

Lidský zájem jíst maso nemůže být roven utrpení, které zvířeti způsobujeme.¹⁰⁵ Požitek z jedení masa nemůže kompenzovat utrpení zvířete. Půjdeme-li ještě dále, nemůže kompenzovat ani radost ze života, kterou by zvíře mohlo prožít, pokud bychom jej neusmrtili.¹⁰⁶ Stejně tak nemůže být utrpení a vykořisťování dětí pracujících v nuzných podmínkách ve výrobně oděvů kompenzováno touhou majitele po co nejvyšším zisku při prodeji a ani touhou zákazníka po co nejlevnějším zboží. *„Abychom skoncovali s tradičním přístupem k této problematice, je nevyhnutelná srážka s našimi běžnými morálními přesvědčeními. Někteří to mohou považovat za šokující. Zčásti to má spíše co dočinění s přímočarostí, se kterou popisují, co se děje, než s jakýmkoli novým radikálním návrhem toho, co bychom měli dělat. Pokud citlivé jevy byly dlouho zastřeny, stržení tohoto závoje může být dosti šokující. ... Některé ze závěrů, které zde navrhuji, jsou velice odlišné od etických hledisek, které má dnes většina lidí. To však není důvodem, abychom o nich přestali*

¹⁰¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 64.

¹⁰² Prasata, telata a americká demokracie. *Project syndicate* [online]. 2008 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/pigs--calves--and-american-democracy/czech>.

¹⁰³ Evropská etická vajíčka. *Project syndicate* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/europe-s-ethical-eggs/czech>.

¹⁰⁴ Vítězství ochránců zvířat: Od letoška se nesmí používat bateriové klece pro chov nosnic. *Ekolist.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/vitezstvi-ochrancu-zvirat-od-letoska-se-nesmi-pouzivat-bateriove-klece-pro-chov-nosnic>.

¹⁰⁵ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 64.

¹⁰⁶ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 120.

*jednat. Jestliže by každý návrh na změnu etiky, který se liší od zavedených morálních postojů, byl odmítnut jen proto, že se liší, ještě stále bychom mučili kacíře, zotročovali členy podrobené rasy a zacházeli s ženami jako s majetkem jejich manželů.*¹⁰⁷

Peter Singer uvádí silný argument, že pokud by lidé přestali s lovem, nastražováním pastí, zabíjením zvířat a chováním na maso, zavíráním zvířat do cirkusů a zoo a do dalších podniků zábavního průmyslu, snížilo by to obrovskou měrou množství utrpení ve světě. Je dokonce téměř nemožné „si představit jinou tak obrovskou změnu morálních postojů, která by způsobila tak velké snížení celkové sumy utrpení ve vesmíru“.¹⁰⁸

Dokud budou zvířata považována za majetek, který nemá žádné zájmy (viz kapitola preference), a bude s nimi zacházeno jako se snadno nahraditelnými, bude nemožné změnit náš postoj ke zvířatům do té míry, jakou navrhuje Peter Singer. Je totiž prakticky nemožné povzbudit lidi, aby začali reflektovat fakt, že zvířata mají zájmy, dokud lidé budou jíst maso pro své vlastní potěšení, nehledě na míru utrpení, kterou způsobují.¹⁰⁹

5.4 Pokusy na zvířatech

Dostáváme se dále k ještě méně ospravedlnitelnému problému – testování na zvířatech. Peter Singer nevyžaduje naprostý zákaz pokusů na zvířatech, ale trvá na přísném dodržování skze zákonné kontroly.¹¹⁰ Testování kosmetických výrobků je pro něj zcela nepřijatelné. Míru utrpení způsobovanou zvířatům není možné vyvážit touhou po lepší vůni šamponu, sprchového gelu nebo dalších kosmetických přípravcích.

Budeme-li se řídit preferenčním utilitarismem a principem rovného zvažování zájmů, bylo by přípustné obětovat na testování lidí, pokud by toto jednání mělo přinést záchranu milionu životů. Existuje mnoho pacientů s nenávratně poškozeným mozkem, kteří nejsou schopni reflektovat své stavy bolesti a mít tak zájem se tomuto utrpení vyhnout, kteří by byli lepšími adepty na testování než zvířata, která jsou si vědoma bolesti a jsou schopna vytvářet si zájmy předejít bolesti.¹¹¹ „Ospravedlňujeme-li pokusy na zvířatech, měli bychom se sami sebe zeptat, jsme-li ochotni dovolit takové pokusy na dětech a lidech mentálně zaostalých a je-li tu mezi oběma jiný rozdíl než holé a morálně neobhajitelné upřednostňování členů vlastního

¹⁰⁷ SINGER, Peter. *Rethinking life and death. The collapse of our traditional ethics*. New York: St. Martin's Griffin, 1994, s. 5.

¹⁰⁸ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 61.

¹⁰⁹ Ibid., s. 134.

¹¹⁰ KOVALOVÁ, Daniela et al. *Bioetika ako akademická profesionálna špecializácia*. Vyd. 1. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2009, s. 61.

¹¹¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 67.

druhu.¹¹² Proč tedy stále upřednostňujeme vlastní druh a dovolíme způsobovat utrpení na zvířatech? Zde se jasně projevuje speciesismus. Upřednostňujeme zájmy našeho vlastního druhu. Ostatní druhy pokládáme za něco méněcenného.

V roce 1984 se Animal Liberation Front (ALF) vloupala do budovy Pensylvánské lékařské fakulty a ukradla 32 videozáznamů¹¹³ s pokusy na primátech. Tyto videokazety ukazovaly přes 15 let výzkumu neurologa Thomase Gennarelliho. Ten se snažil o mechanické vytvoření stejného poškození mozku na pavíanech, jaké bývá například při nehodách. K tomu mu sloužilo mechanické kladivo. Výzkumní pracovníci se obhajovali tím, že pavíani byli pod narkózou a necítili bolest. Ze záznamů je patrné, že subjekty se různými způsoby snažily vyvléci se zpod mechanismu a uvědomovaly si případné ohrožení. Kromě pokusů ukazují záznamy ohavné chování badatelů¹¹⁴. PETA¹¹⁵ zprostředkovala tyto záznamy médiím. Při soudním procesu ohledně této kauzy vyhrála ALF. Gennarelli byl uznán vinným v 9 z 10 obvinění.¹¹⁶

V roce 1986 Kongres USA ustavil Institutional Animal Care and Use Committee (IACUC), která má dohlížet na vládní dotace na experimenty, ve kterých je užito testování na zvířatech. Tato komise má za úkol snížit počet zvířat při testování a bolest, která je jim způsobována.¹¹⁷ Například Draize Test (kapání testované látky do očí králíkům), je omezen a většina těchto pokusů může být nahrazena počítačovými schémata a modelem, který sníží počet testování na minimum.¹¹⁸

Z utilitaristického hlediska mohou být zvířata použita při pokusech, ale pouze za podmínek, které způsobí co nejmenší utrpení a budou-li následky použity k dosažení co největšího dobra všech zúčastněných. V České republice byla zřízena pod vedením Ministerstva zemědělství Ústřední komise pro ochranu zvířat.¹¹⁹ Od roku 2003 se v Evropě přestali používat šimpanzi

¹¹² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001, s. 31.

¹¹³ Unnecessary fuss. *Youtube* [online]. 2006 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=B6W_hL_gyJo&list=PL0BEA79A8CB922B88.

¹¹⁴ Jak uvádí Pence – držení zvířete za zlomenou ruku a další.

¹¹⁵ People for Ethical Treatment of Animals

¹¹⁶ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 198-199.

¹¹⁷ *Ibid.*, s. 201.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 205.

¹¹⁹ Ústřední komise pro ochranu zvířat. *Ochrana zvířat* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/ustredni-komise-pro-ochranu-zvirat/>

na lékařské pokusy. Od 1. ledna 2013 vešla v platnost tato evropská směrnice o zákazu používání šimpanzů na lékařské pokusy i v USA.¹²⁰

„Zápas za osvobození zvířat od útisku je morální úsilí srovnatelné s bojem za ukončení lidského otroctví. Ostatně zotročení zvířat, kvůli práci a potravě, je rozsáhlejší a pro náš způsob života významnější, než kdy bylo zotročení jiných lidských bytostí. ... Bude to tedy nevyhnutelně dlouhý zápas. Jestliže však ve srovnání se špatnostmi, jež lidé na zvířatech stále páchají, působí dosavadní postup trpasličím dojmem, můžeme hledat naději ve skutečnosti, že tempo změny, jak ukazují lednové události, se zřetelně zrychluje.“¹²¹

Pokusy na zvířatech odporují požadavkům preferenčního utilitarismu. Abychom podpořili nesprávnost speciesismu, snažíme se v následující kapitole ukázat na příkladech, že některá zvířata mohou odpovídat kritériím, která definují osobu a tudíž jejich zájmy by měly být zohledňovány stejně rovně jako zájmy lidské.

¹²⁰ A New Year of Hope for Animals Read more at <http://www.project-syndicate.org/commentary/progress-on-animal-rights-in-the-europe-and-the-us-by-peter-singer#u68iShVPtRRRHxGB.99>. *Project syndicate* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/progress-on-animal-rights-in-the-europe-and-the-us-by-peter-singer>.

¹²¹ Nový rok naděje pro zvířata. *Project syndicate* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/progress-on-animal-rights-in-the-europe-and-the-us-by-peter-singer/czech#8tb1I3WQQHOPy1g8.99>.

6 ZVÍŘATA PODLE KRITERIÍ OSOBY

Ti, kteří se snaží najít dělicí čáru mezi vývojem člověka a ostatních druhů tvrdí, že zvířata nejsou schopna uvažování, neuvědomují si vlastní existenci, žijí ze dne na den, neuvědomují si minulost ani budoucnost. „*Koncept osoby je pro bioetiku jeden z klíčových, protože většina bioetických problémů se k osobám vztahu. Z tohoto důvodu věnuje aplikovaná etika nemalou pozornost určení identity osoby.*“¹²²

V následujících odstavcích se snažím ukázat slabiny speciesistického předpokladu, že zvířata nejsou schopna sebeuvědomění, tvorby myšlenek, záměrného plánování a uvědomění si vlastní existence s ohledem na budoucnost.

6.1 Myšlení a jazyk/schopnost tvořit myšlenky

Stuart Hampshire tvrdí, že „*myšlení zahrnuje jazyk: není možné myslet bez formulování myšlenek slovy.*“¹²³. Toto tvrzení naráží na argument, že ani někteří lidé nejsou schopni komunikovat pomocí jazyka - hluchoněmí, novorozenci, postižení. Nechceme-li se stát speciesisty, musíme připustit, že používání slov není jediný a navíc nejspíš ani nejdokonalejší způsob vyjadřování myšlenek. Různé živočišné druhy používají různé formy dorozumívání. Není naopak naším nedostatkem, že jejich vyjadřování jen těžko rozumíme? Co když je naopak lidská řeč jedna z nejomezenějších? Stále existují výzkumy o porozumění mrtvým jazykům. Takovou pozornost ve zkoumání jazyků bychom měli věnovat i porozumění zvířat.

Peter Singer argumentuje proti výše zmíněnému autorovi, že není potvrzená souvislost mezi schopností používat jazyk a své myšlenky. Pokus, který se odehrál v Německu na šimpanzí samičce jménem Julia, to dokazuje. Julia měla před sebou odměnu zavřenou v jedné z krabic. Aby mohla krabici s odměnou otevřít, musela se skrz dalších pět krabic dostat ke klíči. Každá z krabic v sobě měla nástroj, který byl vyžadován k otevření následující krabice. Tyto nástroje byly viditelné a rozlišitelné v krabicích. Julia byla schopná vybrat správně, který klíč kam pasuje a zdárně dospěla až k otevření boxu s odměnou. Aby byla schopna takové komplexní operace, musela být schopná použít rozum, myšlenek do budoucna, plánování. Poněvadž ale

¹²² BRÁZDA, Radim. *Ethicum*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 2010, s. 173.

¹²³ Stuart Hampshire in SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 113.

Julia nebyla učena žádné formě znakového jazyka (viz další kapitola), je zřejmé, že schopnost vyjadřovat myšlenky není nutně možná pouze skrze jazykové vyjádření.¹²⁴

6.1.1 Znaková řeč

Jak jsme již konstatovali, představa, že zvířata nejsou schopna myšlení, může vycházet z domněnky, že nedokážou mluvit. Tato neschopnost mluvit pochází z jejich fyzické nemožnosti, ne z jejich neschopnosti vytvářet myšlenky. Pokusy, se kterými přišli Allen a Beatrice Gardner¹²⁵, ujasnily, že byla chyba snažit se naučit šimpanze mluvit artikulovanou řečí, poněvadž toho nejsou fyzicky schopni. Přišli ale s myšlenkou naučit je znakovou řeč. Lidoop, samička, pojmenovaná Washoe, byla po naučení se znaků dokonce schopna vytvářet jednoduché věty. Hlavním průlomem však bylo, že dokázala sama sebe poznat v odraze zrcadla. Při otázce, kdo je to v zrcadle, znakovala své jméno. Později se Washoe dostala do péče jiných ošetřovatelů a přijala za svého malého šimpanze. Dalším průlomem se zde ukázalo, že nejen na něj znakovala, ale dokonce ho bez vnějšího podnětu znakovou řeč učila. Washoe ale nebyla jediným tvorem, který se naučil znakovou řeč. Gorila jménem Koko (ošetřovatelka Francine Patterson) má slovní zásobu kolem 500 slov. Dokonce prý rozumí i mluvenému slovu. I ona má silné povědomí sama o sobě, což se prokázalo v zrcadlovém testu. Koko byla dokonce schopna časové představitivosti. A nejen ona. Šimpanzi chovaní Deborah a Rogerem Fous měli spojené zdobení stromku s obdobím, kdy napadl sníh, což se ukázalo jako důkaz uvědomování si časové posloupnosti.¹²⁶

6.1.2 Zrcadlový test

Gordon G. Gallup přišel s takzvaným zrcadlovým testem, aby zjistil, zda zvířata jsou schopna rozpoznat sama sebe. Zkoumané subjekty (v tomto případě šimpanzi) byly schopni se pomocí odrazu v zrcadle upravit na místech viditelných pouze pomocí zrcadla. K potvrzení tohoto zkoumání navrhl ještě „značkový test“¹²⁷. Zkoumanému subjektu je (v narkóze) na hlavu viditelně umístěna barevná skvrna bez zápachu. Po probuzení z narkózy si subjekt nijak místo označené barvou nekontroloval, neuvědomoval. Po umístění zrcadla do jeho dosahu si

¹²⁴ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 114-115.

¹²⁵ GARDNER, R. Allen a Beatrice T. GARDNER. Teaching Sign Language to a Chimpanzee. In: *Science: New Series*. Aug. 15, 1969, s. 664-672. Vol. 165, No. 3894.

¹²⁶ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 112.

¹²⁷ Mark test

šimpanz označené místo, viditelné pouze v odraze zrcadla, začal ohmatávat prsty, někteří ze subjektů si poté k prstům dokonce čichaly.¹²⁸

Pokud se subjekt při pohledu do zrcadla snaží skvrnu odstranit, je to jasným důkazem, že si uvědomuje, že v odraze vidí právě sebe. Nebyl však ještě stanoven konsensus, zda fakt, že sami sebe dokážou rozpoznat a identifikovat obraz v zrcadle jako sami sebe je znak sebeuvědomění nebo jen seberozpoznání. Michael Leahy oponuje, že rozpoznání svého těla v zrcadle ještě nemusí znamenat, že si uvědomují vlastní existenci. Pouze existenci fyzickou.

Mimo lidoopů disponují touto schopností i zástupci druhu Makak rhesus¹²⁹ a probíhají výzkumy na dalších druzích zvířat.

Zrcadlový test nemusí být jedinou možností prokázání sebeuvědomění. Orangutan Chantek nebyl podroben zrcadlovému testu, ale byla mu ukázána fotografie, kde si subjekt ukazuje prstem na nos a Chantek napodobil gorilu na fotografii tím, že položil prst na svůj nos. To je důkaz, že Chantek si byl vědom prostorovosti a rozložení svého těla.¹³⁰

6.1.3 Vrány a logické operace

Poukažme ještě na příklad vran, které ještě stále zůstávají pozadu za výzkumem lidoopů a delfínů. Možná proto, že jejich mozek je tak odlišný od lidoopů.

K výzkumu přiměla vědce Ezopova bajka o vráně (O vráně a džbánu), která hází kameny do džbánu, aby voda stoupla a ona se mohla napít. Jeden z autorů *Rooks Use Stones to Raise the Water Level to Reach a Floating Worm* Christopher Bird uznává, že je ještě nutné dále zkoumat rozsah jejich inteligence a schopnosti řešit problémy. Bird a Emery představili novokaledonské vrány právě pomocí Ezopovy bajky.¹³¹

Gray, Taylor, Emery, Hunt, Clayton a Elliffe provedli několik pokusů. Z nich vyplývá, že vrány novokaledonské využívají logického myšlení. Při pokusu „paradigma Ezopovy bajky“ si vybírají větší kameny a neházejí spontánně jakkoli velké do tuby s vodou, na jejímž dně

¹²⁸ BEKOFF, Marc, Colin ALLEN a Gordon M. BURGHARDT. *The cognitive animal: empirical and theoretical perspectives on animal cognition*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2002, s. 325.

¹²⁹ Rajala AZ, Reininger KR, Lancaster KM, Populin LC (2010) Rhesus Monkeys (*Macaca mulatta*) Do Recognize Themselves in the Mirror: Implications for the Evolution of Self-Recognition. PLoS ONE 5(9): e12865. doi:10.1371/journal.pone.0012865.

¹³⁰ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 112.

¹³¹ BIRD, Christopher David a Nathan John EMERY. Rooks Use Stones to Raise the Water Level to Reach a Floating Worm: Lecture Notes from the 2nd ERCOFTAC Summerschool held in Stockholm, 10-16 June, 1998. *Current Biology* [online]. 2009, vol. 19, issue 16, s. 1410-1414 [cit. 2014-04-13]. DOI: 10.1016/j.cub.2009.07.033.

původně ležela odměna, která s vyšším počtem kamenů stoupá k hladině.¹³² Byly prováděny i další pokusy, kterými se zde nebudeme zabývat.¹³³

Nathan Emery ve spolupráci s Nicola Clayton tvrdí, že i přes odlišnost mozkové struktury mají lidoopi i vrány schopnost používat představivost a projekci budoucnosti díky svým mentálním schopnostem a díky nim řešit podobné problémy. Tvrdí dokonce, že krkavcovití jsou nejen schopnější než ostatní ptáci, ale konkurují dokonce i některým primátům.¹³⁴

Samozřejmě existují rozdíly v inteligenci i mezi jednotlivými zástupci stejného druhu. Někteří předčí inteligencí mnohé jedince lidské říše.

6.2 Plánování, uvědomování si vlastní budoucnosti

Co se týče projekce sebe sama do budoucnosti, kterou mnozí považují za čistě lidskou vlastnost a je také jedním z kritérií pro osobu, je nutné prokázat, že i zvířata mají myšlení do budoucnosti, plánují. Nejen krkavcovití, jak jsme uvedli v přecházejících odstavcích, ale i lidoopi.

Jane Goodall¹³⁵ tento předpoklad potrdila při pozorování šimpanzů v Tanzanii. Šimpanzi byli zvyklí chodit si na určitá místa pro potravu. Bylo ale nesnadné zaručit, že svůj podíl získají i samičky a mláďata. Jane Goodall se svými asistenty začala schovávat banány nepravidelně i ve stromech. Jednoho dne šimpanz jménem Figan uviděl banán přehlédnutý při sběru potravy a proto, že nebyl dominantním samcem a měl touhu získat banán pro sebe, musel počkat, až jej nikdo nevidí. Ovšem Figan dokonce přesunul místo svého odpočinku jinam, aby na banán neviděl a neměl tak tendence jej kontrolovat, aby dominantní samec nemohl prohlédnout záměr jeho plánu. Až po tom, co se dominantní samec Goliath přemístil jinam, vyrazil Figan pro banán na strom, pod kterým do té doby ležel Goliath. Toto pozorování je jasným důkazem plánování, uvědomování si podstaty věcí i její existence v čase. Figan si uvědomil, že potrava nezmizí tím, že na ní přestane fixovat zrak. Stejně tak si uvědomoval, že by ho jeho pohledy a chování mohlo prozradit. Dokázal tak vymyslet dlouhodobější plán,

¹³² Rook uses stones to raise water level and get food 1. *Youtube* [online]. 2009 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=B7cw_9AT5hg.

¹³³ TAYLOR, Alex H., Douglas M. ELLIFFE, Gavin R. HUNT, Nathan J. EMERY, Nicola S. CLAYTON, Russell D. GRAY a Laurie SANTOS. New Caledonian Crows Learn the Functional Properties of Novel Tool Types. *PLoS ONE* [online]. 2011-12-14, vol. 6, issue 12 [cit. 2014-04-13]. DOI: 10.1371/journal.pone.0026887. Dostupné z: <http://dx.plos.org/10.1371/journal.pone.0026887>.

¹³⁴ Crows as Clever as Great Apes, Study Says. *National geographic* [online]. 2004 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://news.nationalgeographic.com/news/2004/12/1209_041209_crows_apes.html.

¹³⁵ Bioložka původem z Anglie, zabývající se studiem primátů.

který jej přiblížil k potravě, místo toho, aby se po kořisti instinktivně vrhnul okamžitě a mohl by být zastaven Goliathem.¹³⁶

6.3 Sebeuvědomění

Předpoklad, že lidoopi jsou sebeuvědomělí, jak jsme prokázali prostřednictvím příkladu zrcadlového testu, není možné vztáhnout na všechny členy rodů a druhů, které popisujeme. Jednoduše se toto hledisko nedá použít absolutně ani v případě našeho druhu a teze o nadřazenosti člověka svým smyslem pro budoucnost a nadáním sebeuvědomění se tak jeví jako neplatná. V prostředí *Homo sapiens* také existují jedinci, kteří nejsou nadáni sebeuvědoměním. Je potřebné uplatňovat aktualistické hledisko při rozlišování osob a nelidských bytostí.

Na základě toho, co víme o sebeuvědomění především lidoopů, bychom je měli zahrnout pod stejnou ochranu na právo na život jako nás samotné.¹³⁷ Peter Singer totiž tvrdí, že „*by naši nejbližší příbuzní mohli fungovat jako most přes morální propast, kterou jsme vykopali mezi sebou a jinými zvířaty.*“¹³⁸

Tak jako bylo v době nerovnosti lidských práv nezbytné postavit se za práva žen nebo afroameričanů, je ještě nutnější postavit se za práva zvířat, která navíc nejsou schopna vyjádřit svůj postoj. Obávám se, že jejich neschopnost vyjádřit se není hlavním problémem nepochopení. Předpokládám, že je možné, že tím hlavním nedostatkem je naše omezené porozumění jejich způsobu vyjadřování.

„*Mnozí povědí, že je nesprávně, abychom se zaobírali rozšířením práv lidoopů, když nedokážeme základní lidská práva, ukotvená v jednotlivých deklaracích OSN, zaručit ani lidem. To, že lidé potřebují lepší ochranu před zabíjením, svévolným omezováním osobní svobody a mučením, je nepopíratelné. Ale proč by to mělo být důvodem k tomu, abychom nedělali nic pro práva těch, kteří nepatří k našemu druhu?*“¹³⁹

¹³⁶ GOODALL, Jane. *In the shadow of man*. New York: First Mariner Books, 2000, s. 96-97.

¹³⁷ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 132.

¹³⁸ Planeta pro všechny opice. *Project syndicate* [online]. 2011 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/a-planet-for-all-apes/czech#iEjPwT2WU8toV8g.99>.

¹³⁹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 91.

7 PLOD JAKO LIDSKÁ BYTOST

V předchozích kapitolách jsme se věnovali především speciesistickému pohledu na práva zvířat, které by mělo mít za následek zvýšení statusu zvířat a jejich zahrnutí do morálního zvažování. Jako protiklad k předchozí kapitole, kde jsme se snažili dokázat, že při uplatnění aktualistického hlediska je možné nahlížet některá zvířata dle kritérií kategorii osoby, se pokusíme ukázat, že naopak ne všichni členové druhu *Homo sapiens* disponují vlastnostmi nutnými k zařazení do kategorie osoby.

Teorie Petera Singera o speciesistickém nahlížení na morálku, lpí na rozkládání, vyvracení a posuzování prvního základního sylogismu:

„Každá lidská bytost má právo žít.

Lidský zárodek je lidská bytost.

Proto lidský zárodek má právo na život.“¹⁴⁰

Výše zmíněná hypotéza znamená, že lidskou bytostí je míněn pouze člen druhu *Homo sapiens*. Samozřejmě mezi lidmi existují rozdíly fyzické i psychické, nicméně morální hodnoty jsou v tomto sylogismu určeny příslušností k druhu *Homo sapiens* a právě to je ústředním bodem kritiky speciesismu.

Slabina první premisy tkví v tom, že tvrdí, že je nesprávné zabít lidskou bytost. Jak jsme ale poukázali, slovo lidská bytost může být chápáno rozdílnými způsoby. V prvním případě jako člen *Homo sapiens*, ve druhém jako osoba. Jestliže použijeme význam lidská bytost ve smyslu osoby v této premise, je druhá premisa jasně nesprávná. Nelze totiž říci, že by plod byl sebeuvědomělý, což je hlavním předpokladem rovného zvažování zájmů.¹⁴¹ Přijmeme-li předpoklad, že plod je v době jeho narození pouze členem *Homo sapiens*, ale ještě postrádá kvality, které by z něj činili osobu, mělo by s ním být zacházeno jako s těmi, kteří také postrádají tyto kvality (některé druhy zvířat). Tato myšlenka bývá často dezinterpretována odpůrci potratu a Peter Singer je přirovnáván k Herodovi a jeho myšlenky k praktikám židovského holocaustu vyvolávající vlnu protestů.¹⁴² Peter Singer se naopak aktivně zasahuje o zlepšení zacházení se zvířaty, ne o horší zacházení s postiženými či novorozenci.

¹⁴⁰ SINGER, Peter, ed. *Embryo Experimentation*. 1.vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 16, 263 s. 69.

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 150.

¹⁴² *On being silenced in Germany* in SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 338-353.

Celou dobu zkoumání je tedy nutné mít na paměti, že pokud mluvíme o lidské bytosti, míníme bytost, která má kvality podléhající kritériím podle Singera rozčlenění, tedy kvality osoby a ne pouze speciesistický fakt, že přísluší k druhu *Homo sapiens*. V první premise je termínem lidská bytost míněna bytost, které náleží dané psychické kvality, kdežto v druhé premise je se jedná o biologická fakta, která embryo činí příslušníkem rodu *Homo sapiens*.¹⁴³ Musíme být velice opatrní, abychom se nenechali zmást emocionalitou.¹⁴⁴ „Právě proto je tak složité popřít (druhou premisu), že lidský plod je lidskou bytostí.“¹⁴⁵ Přijmeme-li, že lidská bytost znamená příslušník druhu *Homo sapiens*, pak podle Singera obhajoba práv plodu není založena na morálním významu, ale na speciesismu a tím se tedy také stává druhá premisa neobhajitelnou.¹⁴⁶ „Klamnost argumentu odpůrců potratů tkví v posunu od vědecky správného tvrzení, že plod je žijící jedinec druhu *Homo sapiens*, k etickému tvrzení, že takový plod má tudíž stejné právo na život jako kterákoli jiná lidská bytost.“¹⁴⁷

Z předešlého vyplývá, že je možné tuto úvahu vyhodnotit jako neplatnou „a to ne proto, že plod není lidskou bytostí, ale proto, že smysl, ve kterém je plod lidskou bytostí není ten smysl, kterým bychom měli posuzovat argument, že každá lidská bytost má právo na život.“¹⁴⁸

7.1 Potencialita plodu

Kolem statusu embrya jako potenciální osoby vyvstává mnoho otázek. Těmito otázkami se Peter Singer zabývá především v knize *Embryo Experimentation*. Plod jako lidská bytost je nutno chápat aktualisticky pouze jako příslušníka druhu *Homo sapiens*. V průběhu času se tato lidská bytost může stát osobou. Potenciálně. Slovník definuje potenciální jako „možný, uskutečnitelný, eventuální, založený na potenciálu“¹⁴⁹ a potenciál jako „souhrn schopností, celková možnost něco udělat.“¹⁵⁰ Stephen Buckle dodává, že „zárodek není pouze potenciální

¹⁴³ SINGER, Peter, ed. *Embryo Experimentation*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 16, 263 s. 70.

¹⁴⁴ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 21 – 22.

¹⁴⁵ SINGER, Peter, ed. *Embryo Experimentation*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 16, 263 s. 70.

¹⁴⁶ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 150.

¹⁴⁷ Skutečná tragédie interrupcí. *Project syndicate* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-real-abortion-tragedy-by-peter-singer/czech#Tb6rW2fbRvIjpvo5.99>.

¹⁴⁸ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 71.

¹⁴⁹ Pojem potenciální. *ABZ slovník cizích slov* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/potencialni>.

¹⁵⁰ Pojem potenciál. *ABZ slovník cizích slov* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/potencial>.

*osobou, je také možným potratem, možným pokusným předmětem, dokonce možnou potravou pro psy.*¹⁵¹

Následující sylogismus je pravděpodobně inspirován snahou vyhnout se speciesismu.

„První premisa: Je špatné zabít potenciální lidskou bytost.

Druhá premisa: Lidský plod je potenciální lidská bytost.

*Závěr: Proto je špatné zabít lidský plod.*¹⁵²

Peter Singer ovšem logické obhájení tohoto sylogismu popírá následujícími argumenty. Nelze popřít, že plod je lidská bytost, nepochybně z hlediska fyziologického, přísluší k rodu *Homo sapiens*, a dokonce nemůžeme popřít ani to, že je potenciální osobou. Musíme však rozlišovat mezi zájmy potenciální osoby a skutečnými zájmy reálné osoby.¹⁵³

Je také nutné rozlišovat mezi logickou možností a fyzickou možností stát se lidskou bytostí. Ano, embryo je potenciální lidská bytost. Tuto možnost nelze popřít již od prvního stádia bytí, spojení spermie s vejcem.¹⁵⁴ Co se týče *in vitro* fertilizace¹⁵⁵ (dále jen IVF), tento status potenciality mu náleží až od té doby, kdy se rozmnoží do stádia moruly, přenesené do dělohy se nabourá do sliznice, pak cév a roste. Pokud bychom vajíčko oplodněné spermii metodou IVF nechali dále se vyvíjet v Petriho misce, nebylo by možné jej vložit do dělohy. Nemůže se vyvíjet, nemá se kam implantovat, nedostane výživu a umírá.¹⁵⁶ Tím tak dané oplodněné vajíčko ztrácí svou schopnost stát se potenciální lidskou bytostí a to fyzicky.¹⁵⁷

Peter Singer uvádí příklad v knize *Embryo Experimentation*, pokud lékař v určitém stádiu těhotenství označí plod za potenciální lidskou bytost a poté se vyskytne defekt, který nedovolí dítěti se vyvíjet, možnost plodu být „osobou“ se ztrácí.¹⁵⁸

¹⁵¹ SINGER, Peter, ed. *Embryo Experimentation*. 1.vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 16, 263 s. 94.

¹⁵² SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 152.

¹⁵³ *Ibid.*, s.153: Jak Singer uvádí, je rozdíl mezi tím, zda do vroucí vody vhodím vejce nebo kuře. Vejce je totiž potenciální kuře. Příkladem mimo říši zvířat je princ Charles jako možný král Velké Británie, ale to přeci neznamená, že již má práva krále. Potenciální osoba ještě není osobou a tudíž by ani potenciální osoba neměla mít práva.

¹⁵⁴ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 121.

¹⁵⁵ Metoda asistované reprodukce při ženské neplodnosti (původně při neprůchodnosti vejcovodů, dnes už je tato metoda používána i při dalších druzích neplodnosti), tzv. oplodnění ve zkumavce, kdy se vajíčko spojí s nejlepší spermii mimo tělo matky.

¹⁵⁶ MUDr. HANOUSEK, Radim. Osobní rozhovor. Ostrov, 8. 1. 2014.

¹⁵⁷ SINGER, Peter, ed. *Embryo Experimentation*. 1.vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 16, 263 s. 80.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 80.

Při rovném zohledňování zájmů by potrat jistě přerušil nebo zabránil dnešním či budoucím zájmům daného jedince. Ale na stejné logické úrovni lze řešit, zda žena omezuje právo na život potenciální osoby a jeho zájmy, pokud se rozhodne přesunout pohlavní styk s partnerem na jiné datum či dokonce na jiného partnera. Zmařila by tím tedy možnost dát vzniknout potenciálnímu vzniku osoby. Při početí vznikne jiný jedinec. Omezuje už tedy naše rozhodnutí přeložit datum pohlavního styku vedoucího k početí preference potenciálního plodu, když ještě žádný plod není? Z tohoto důvodu je hledisko potenciality vzniku osoby zbytečné, poněvadž potencialita sama o sobě nese zárodek jak kladného výsledku, tak záporného a to nás staví na mrtvý bod.

V dalších kapitolách, kde pátráme po době, od které je možné si vytvářet zájmy, ukážeme, že ani potrat není proti potenciálním zájmům plodu, pokud je konán do doby, než je vůbec fyzicky možné, aby si mohl nějaké plány vytvářet, tedy řekněme alespoň do (ne méně než) 24. týdne gestačního věku, kdy se vyvíjí mozek. Pokud bychom toto chtěli popřít, museli bychom uznat zájmy rostlin, které také nemají mozek, a tedy by mohly uplatňovat svůj zájem přežít.¹⁵⁹

7.1.1 IVF

Metoda asistované reprodukce zvané in vitro fertilizace se podle některých křesťanů protiví vůli Boha. Ti věřili a někteří stále věří, že neplodnost je určitým trestem od Boha a proto by se do něj člověk neměl vměšovat.¹⁶⁰

Při fertilizaci in vitro se vybírá z oplodněných vajíček to, které je nejlépe schopné života. To znamená, že se vybírají ty nejvhodnější fyzické vlastnosti. Pokud bychom připustili, že už takto oplodněné vajíčko je lidská bytost, pak bychom museli připustit, že lékař potratem narušuje potenciální budoucí důstojnost a práva a dělá určitou selekci, která se může zdát nemorální a přistupuje tak svým způsobem k eugenice.

Odpůrci potratu a metody asistované reprodukce IVF využívají hledisko potenciality ve svůj prospěch. Nehledě na protivenství se boží vůli totiž ztráta možnosti v případech potratu a IVF

¹⁵⁹ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 19.

¹⁶⁰ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s.104

stát se lidskou bytostí je zapříčiněna člověkem, tudíž „je špatné udržovat embrya naživu v laboratořích (k experimentům) nebo dokonce vůbec je tvořit in vitro.“¹⁶¹

Plod počatý přirozenou cestou uvnitř matčina těla se vyvíjí, dokud ho nepřeruší nějaký lidský čin (například potrat či zranění), zatímco vajíčko a spermie při IVF se mohou vyvinout v plod pouze lidským přispěním.¹⁶² „Do té doby než žena udělí souhlas k přesunu embrya do své dělohy a někdo další souhlasí s tím, že vykoná přesun, embryo nemá žádnou budoucnost.“¹⁶³ V prvních okamžicích tedy závisí potencialita života na ženě.

Nyní jsme ukázali, že plod má (ve většině případů) pouze specifikace, které jeho příslušnost řadí k druhu *Homo sapiens*. Tento fakt nemůže být zdrojem morálních hodnot jemu příslušných, poněvadž to by byl projev speciesismu. Jak jsme již několikrát poukázali, Singer zastává teorii, že příslušnost ke stejnému druhu uplatňované jako morální hledisko, je na stejné úrovni jako práva na základě příslušnosti ke stejné rase.¹⁶⁴ Také potencialita plodu vyvinout se v osobu je hledisko, které se ukázalo jako nerelevantní, poněvadž potencialita sama v sobě zahrnuje možnost stát se i nestát se v budoucnu osobou.

V další kapitole budeme zkoumat, z jakého důvodu je speciesismus přirozeně začleněný do naší společnosti.

¹⁶¹ SINGER, Peter, ed. *Embryo Experimentation*. 1.vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 16, 263 s. 84.

¹⁶² *Ibid.*, s. 87.

¹⁶³ *Ibid.*, s. 87.

¹⁶⁴ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 150.

8 POSVÁTNOST ŽIVOTA

V této kapitole budeme zkoumat původ a důvod přesvědčení, že lidský život by měl mít větší právo na ochranu než život ostatních živočichů. Předpoklad o neporušitelnosti práva na ochranu lidského života může pocházet z přesvědčení, že život je posvátný. Singer uvádí, že lidé často míní vyjádřením, že každý život je posvátný, že každý lidský život je posvátný.¹⁶⁵ Pokud by totiž myšlenka posvátnosti života byla myšlena vážně, museli by její zastánci uznat, že zabití zvířete je amorální. Co však chtějí říct je, že míní lidský život.¹⁶⁶

Teprve křesťanství chápe lidský život jako posvátný. Je tedy příznačné hledat počátek považování života za posvátné právě tam. Proti přírodnímu zákonu a tak i proti posvátnosti života byl ve středověku považován jakýkoli druh antikoncepce. Do oblasti protivení se Božímu daru života patřila i masturbace a samozřejmě potrat.¹⁶⁷ Až s příchodem křesťanství se život stává majetkem Boha a tudíž není možné jeho dar života přerušit rukou člověka. Život je posvátný pro věřící i z toho důvodu, že je stvořen Bohem a z Boha a sám o sobě je svatý.¹⁶⁸ Posvátnost života byla výsledkem sedmnácti století křesťanské nadvlády v tvorbě západního myšlení a tím pádem není snadno racionálně obhajitelná.¹⁶⁹

Samo slovo „posvátnost“ už se svým způsobem zavazuje ke křesťanské tradici, která se nakonec stala součástí sekularizovaného světa.¹⁷⁰ Posvátnost života v křesťanském významu zvolna přešla do krve, mluvy a myšlenek sekularizované společnosti a stala se její součástí. Nevelká část dnešní společnosti, ačkoli je bez vyznání, si dokáže uvědomit, že znatelná část morálky pochází z křesťanského učení. Mnoho věcí se změnilo, a přesto morálka s křesťanským základem zůstala stejná. Pokud se vše vyvíjí a podřizuje době, proč by se to samé nemělo udát s morálkou?

„V průběhu staletí křesťanské nadvlády evropského myšlení se etické postoje založené na těchto doktrínách staly součástí nezpochybnitelné morální pravověrnosti evropské civilizace. Dnešní doktríny už nejsou více všeobecně přijímány, ale etické postoje, kterým dali vzniknout,

¹⁶⁵ SINGER, Peter a Helga KUHSE. *Unsanctifying Human Life: Essays on Ethics*. 1. vyd. Oxford: Wiley-Blackwell, 2002, s. 217.

¹⁶⁶ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 119.

¹⁶⁷ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 43.

¹⁶⁸ KEYSERLINGK, Edward W. *Sanctity of life: or, Quality of life in the context of ethics, medicine, and law : a study*. Rev. ed. Ottawa: Law Reform Commission of Canada, 1988, s. 11.

¹⁶⁹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 125.

¹⁷⁰ *Ibid.*, s. 119.

*zapadají do hluboce zakořeněné západní víry o jedinečnosti a zvláštních privilegiích našeho druhu a tím přežívají.*¹⁷¹

Pro každé náboženství však platí jiná posvátnost. V Indii jsou posvátné krávy. V Egyptě bývaly posvátné kočky. Ty představovaly bohyni Bastet, která bývá také zobrazována jako lvice. Bohyně Taurt jako hroch. Bůh Hathor je často zobrazován jako kráva, Anubis jako šakal, Thovt jako ibis, Hor jako sokol atd. Bylo nepředstavitelné a trestuhodné zahubit posvátné zvíře. Později se dokonce posvátnost jednotlivého zvířete rozšířila na celý druh (na všechny kočky, všechny ibisy, všechny šakaly...)¹⁷² Posvátnost života je tedy závislá na daném náboženství.

V domněnce o posvátnosti života, vidíme, jak jsme dospěli výše, že meritum věci v chápání problému vězí v předpokladu, že posvátnost lidského života a právo na život je postaven čistě na biologickém základě. Do práva na život jsou zahrnuti pouze příslušníci druhu *Homo sapiens*.¹⁷³ Toto hledisko je ale morálně nerelevantní, poněvadž biologická stavba těla nemůže být základem vyšších morálních principů, nechceme-li se stát *speciesisty*.¹⁷⁴ „*Tento princip je speciesistický; je neobhajitelný ze stejného důvodu jako je neobhajitelný rasismus či sexismus.*“¹⁷⁵

Podle Edwarda W. Keyserlingka zakládají teologové své argumenty na obhajobu posvátnosti života na suverenitě Boha při rozhodování o životě a smrti. Již mnoho staletí vyvstává otázka (kterou se pokouší vyřešit mnoho filosofů), proč Bůh, který je suverénní, dobrý a dbá na péči o lidský život, nepředejde vzniku nemocí a utrpení. Existuje tedy možnost, protože nemoci se vyskytují po celém světě a nehledí na rozlišení mezi věřícím a nevěřícím, že se buď o jednotlivý lidský život nezajímá, nebo chce po lidech, aby měli alespoň minimální kontrolu nad životem a smrtí. Velká část křesťansko-židovského přívrženstva se přiklání k druhé možnosti. Bůh se dělí s lidmi o rozhodování o životě a smrti.¹⁷⁶

Tradiční pojetí posvátnosti života tedy vkládá morálně nepodstatný fakt do otázek o morálních rozhodnutích nejvyšší důležitosti.¹⁷⁷ „*Dalo by se říci, že doktrína o posvátnosti*

¹⁷¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 89.

¹⁷² RYDER, Richard D. *Animal revolution: changing attitudes toward speciesism*. Oxford: Berg, 2000, s.16.

¹⁷³ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 123.

¹⁷⁴ *Ibid.*, s. 129.

¹⁷⁵ *Ibid.*, s. 123.

¹⁷⁶ KEYSERLINGK, Edward W. *Sanctity of life: or, Quality of life in the context of ethics, medicine, and law : a study*. Rev. ed. Ottawa: Law Reform Commission of Canada, 1988, s. 12.

¹⁷⁷ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985, s. 123.

*lidského života není nic víc než způsob konstatování faktu, že lidský život má určitou speciální hodnotu, hodnotu odlišnou od hodnoty životů ostatních žijících bytostí.*¹⁷⁸

Křesťané předpokládají, že člověk je obrazem božím. Pokud ale Bůh nemá žádnou fyzickou podobu, pak je tedy vyloučena možnost, že by fyzické vlastnosti měli být těmi, které určují vyšší morální hodnotu bytosti. A pokud by věřící i nadále trvali na svém hledisku člověka jako obrazu Božího, kde se projevuje podoba s Bohem v novorozenci s anencefalií? Z toho důvodu je nutné přeformulovat domněnku tak, že podobnost s Bohem by tedy měla vést v našem rozumu. Zde se potvrzuje náš argument v kritice specieismu, že z tohoto hlediska by ale mnoho nelidských bytostí bylo podobnější obrazu Božímu než někteří členové druhu *Homo sapiens*. Myšlenka morálního přístupu západního světa je tedy neobhajitelná mimo sakrální půdu. I přesto, že křesťanská víra již nadále nemá tak významné slovo ve vývoji morálky, bez uchopení tohoto širší rámce je pochopení základů etických postojů západu nemyslitelné.¹⁷⁹

Pokud rozšíříme náš záběr mimo křesťanskou víru na veškerá náboženství, pak vzniká otázka, jak může někdo tvrdit, že právě jeho víra je zdrojem pravých morálních hodnot, pokud se právě v pohledu na morálku náboženství často liší? Jedním z argumentů věřících je tvrzení, že právě pouze jejich náboženství je to pravé a jediné.¹⁸⁰ Podle Ondřeje Doskočila má etika založená na náboženství jedinou výhodu. Odvozuje své normy od Absolutna, od jiné autority než je člověk.¹⁸¹ Pro naše zkoumání je tento argument nevhodný, poněvadž se podle něj náboženství zakládá na víře, ne na rozumu.

Helga Kuhse a Peter Singer kladou otázku, která může zaznít i v myslích nevěřících – pokud nebude etika založená na víře, na čem pak? Na subjektivním pocitu a preferencích? Ale ani na tom se etické učení nedá založit absolutně.¹⁸²

Jak vyplývá z této kapitoly, domněnka o posvátnosti lidského života je dominantní především díky křesťanství. Helga Kuhse a Peter Singer se však snaží obhájit, že nepřijetí křesťanských

¹⁷⁸ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 199, s. 84.

¹⁷⁹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 124-125.

¹⁸⁰ *Ibid.*, s. 127.

¹⁸¹ DOSKOČIL, Ondřej. *Studie z bioetiky: etika v biomedicíně a biotechnice*. 1. vyd. Editor Josef Dolista, Miroslav Sapík. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2006, s. 14.

¹⁸² KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 128.

dogmat o posvátnosti života nemusí nutně znamenat ohrožení života každého jedince ve společnosti. Příkladem je infanticida.¹⁸³

8.1 Infanticida

Infanticida byla prováděna po celá staletí. Všeobecně známe praktikováním infanticidy je starověké Řecko a Řím. Ti samozřejmě nejsou jediným příkladem. Za zmínku stojí eskymácký kmen Netsilik nebo křováci kmene !Kung z pouště Kalahari.

Tyto kmeny mají pro infanticidu své důvody. Moderní technologií nedotčeni, jsou obdarováni zdravým rozumem. Jedním z důvodů pro infanticidu v kmene !Kung je uvážení, zda matka je schopna vytvořit tolik mléka, aby nakojila jak novorozence, tak staršího sourozence, kterého kojí a nosí až do věku tří až čtyř let. Při narození dvojčat bylo jedno vždy usmrceno kvůli předpokladu o nedostatku mléka a kvůli neustálé péči o kojení obou dětí (to samé se praktikuje i u kmene Amharů ze střední Etiopie). Slabší z nich bylo tedy usmrceno.¹⁸⁴ V době, kdy je dítě závislé na přijímání potravy kojením, je nepředstavitelné, aby matka měla další dítě. Z toho vyplývá, že děti by měly být od sebe vzdáleny alespoň 3 roky. Stejně tomu je u kmene Netsilik, kde ale o životě dítěte rozhoduje otec. Tvrdí, že pokud by dítě matka nezabila, mohla by být špatnou matkou, která se o dítě nedokáže plnohodnotně postarat. Zde jasně převládá racionalita v rozhodování o kvalitě života, ne o zachování posvátnosti života za jakoukoli cenu. Infanticida tak nakonec byla projevem lásky k dítěti z toho důvodu, že bylo dbáno na kvalitu života více než na jeho posvátnost. Matka, která kojí ještě další dítě, by nebyla schopna se postarat o nově narozené, jehož kvalita života by byla značně snižena (například hladověním) nebo by dítě dokonce nedostatkem možné péče zemřelo v pokročilejším věku.¹⁸⁵

Dalším příkladem je polynéský kmen Tikopia. I zde je na otci, zda dítě přežije, především po otcově zvážení ekonomické situace.¹⁸⁶ Tikopiané zvažují, zda mít nebo nemít dítě podle hospodářské situace své rodiny. Takto se chovali a úspěšně tím regulovali hospodářský chod kmene až do příchodu misionářů. Ti učili, že nemanželský sex je hřích a s tím přišel i zákaz potratů a infanticidy. S příchodem křesťanství byla zničena rovnováha mezi zdroji potravy a

¹⁸³ Zabíjení novorozeňat

¹⁸⁴ MILNER, Larry S. *Hardness of heart/hardness of life: the stain of human infanticide*. Lanham, Md: University Press of America, s. 464.

¹⁸⁵ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 99-103.

¹⁸⁶ FIRTH, Raymond. *We, the Tikopia: a Sociological study of Kinship in primitive Polynesia*. London: Routledge, 2004, s. 169.

populací, jak uvádí studie Raymonda Firtha.¹⁸⁷ Křesťanství tak narušilo tradiční metodu kontroly populačního růstu.¹⁸⁸

Tyto základní otázky, zda matka je schopna dítě vychovat a otec uživit (a naopak) by bylo vhodné promítnout do západního myšlení o posvátnosti života a z něj vyplývajících kvalit.

Hledáme-li příklad v intelektuálně rozvinutější zemi, uveďme Japonsko. Do 18. století měla japonská rodina v průměru 5-6 dětí. S nedostatkem místa a potravy bylo nezbytné populační růst omezit. Nabízená řešení byla následující: antikoncepce, která se ukázala jako nevyužívaná; potrat, který byl pro mnoho rodin finančně nedosažitelný a riskantní; a infanticida. Ta snížila počet dětí v rodině v průměru na tři. Převládal model svou synů a jedné dcery. Infanticida byla v Japonsku praktikována tak dlouho díky nedotčenosti křesťanstvím.¹⁸⁹

To, že zabíjení novorozeňat je rozšířené i v dobře organizovaných a stabilních společnostech (jako např. Japonsko, jak uvádí Kuhse a Singer) samozřejmě není důkazem morální správnosti. Nelze totiž argumentovat tím, co je rozšířené v dobře fungující společnosti, je správné. Otrokářství se vyskytovalo i ve vyspělých společnostech a morálně obhajitelné není. Podle Kuhse a Singera praktikování infanticidy poukazuje na fakt, že i navzdory nepřijetí křesťanské myšlenky o posvátnosti lidského života, nemusí nutně mít morálka založená na jiném základě, než na uznání posvátnosti života, následky v ostatních oblastech života.¹⁹⁰ Ve výše uvedených kmenech, bylo již chráněno před infanticidou od chvíle, kdy získalo jméno. Tudiž i zde existoval jakýsi nepsaný zákon ochrany po přijetí člena do společnosti. *„Neexistuje žádný důkaz, že by život kohokoli, kromě novorozenců, byl ohrožen více v prostředí Netsilik, Kung, Tikopie nebo Japonska 18. století, než v prostředí obyvatel USA, kde infanticida vyvolává oblíbené morální opovržení a je podle zákona vraždou.“*¹⁹¹

8.2 Právo na život

Navzdory vlivu církve se etika dnešní doby víceméně oprostila od církevních dogmat a dostala se do rukou státu. Přesto, že stát nenásleduje příklad náboženské morálky v případech mimomanželského sexu či používání antikoncepce, ještě stále je ovlivněn náboženským

¹⁸⁷ Ibid., s. 415-416.

¹⁸⁸ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 104.

¹⁸⁹ Ibid., s. 105-107.

¹⁹⁰ Ibid., s. 108.

¹⁹¹ Ibid., s. 108.

přesvědčením o posvátnosti života, které je zaneseno v Ústavě.¹⁹² To platí nejen o Ústavě USA, ale i o Ústavě České Republiky. Tak jako nevěřící nemůže nutit věřícího vzdát se svého přesvědčení, mělo by platit i opačně, že nevěřící by neměl být nucen podléhat zákonům státu, které jsou založeny na křesťanské etice, potažmo částečně na určité formě víry.

Součástí ochrany života je i jeho zanesení do právního celku pomocí Základní listiny práv a svobod, v Hlavě druhé, článku 5 a 6: „Každý je způsobilý mít práva. Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením. Nikdo nesmí být zbaven života“.¹⁹³

Právo na život však nezahrnuje kvalitu života, který má být chráněn. Základní listina práv a svobod tím, že zaručuje ochranu lidského života, leckdy uměle udržuje život, který již nevykazuje hodnoty „lidství“, neodpovídá kritériím stanoveným pro osobu. Zde je fatální chyba a nejvýraznější znak speciesismu. Tato práva se týkají i plodu. Podle Josefa Dolisty, autora knihy *Úvod do Bioetického myšlení*, je například umělým ukončením těhotenství odebrána veškerá ochrana a tím i práva.¹⁹⁴ „A kdo je zásadně rozhodnut odstranit lidský život až do určitého časového limitu z utilitárních důvodů, ten degraduje lidský život, včetně vlastního, jako celek.“¹⁹⁵

V rámci uplatňování principu rovného zvažování zájmů se musíme ptát, zda plod má či nemá zájmy, které by měly být chráněny právem. A pokud ano, měl by obsahovat tedy i právo na život? „Bylo by moudré položit otázku, zda je plod osobou, ne proto, že by tato otázka byla nezodpověditelná nebo metafyzická, jak mnozí soudci a komentátoři prohlašují, ale protože je příliš nejednoznačná na to, aby byla nápomocná. Ještě jednou, musíme se namísto toho ptát po klíčové morální otázce, kterou vyznačují. Má plod zájmy, které by měly být ochraňovány právem, zahrnující i právo na život? Měli bychom jednat s životem plodu jako s posvátným, ať už plod má či nemá zájmy?“¹⁹⁶

Michael Tooley se přiklání ke stanovisku, že jen ti, kteří disponují vlastnostmi, které jsme definovali jako vlastnosti osoby, mají právo na život. To znamená „*má představu sebe sama jako trvalý subjekt, který má zážitky a další psychické stavy a přemýšlí o sobě jako o bytosti,*

¹⁹² KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 129.

¹⁹³ Česká republika. Listina základních práv a svobod. In Sběrka zákonů, Česká republika. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426>>. ISSN 1211-1244.

¹⁹⁴ DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 26.

¹⁹⁵ Ibid., s. 27.

¹⁹⁶ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 23.

*jehož existence je pokračující (do budoucnosti).*¹⁹⁷ Jeho tvrzení se zakládají na myšlence, že existuje určité spojení mezi schopností mít nějaké touhy a právem na ně. Jak říká, poškození něčeho práva vyvolává frustraci touhy. Propojení práva a touhy je myšleno v tom smyslu, že pokud neexistuje touha, pak není ničím narušeno právo toho, jehož potenciální touhy bychom mařili. Pokud tedy neexistuje preference, nelze přičítat subjektu práva. Zastává tedy názor, že způsobilost tvořit si touhy je určitým způsobem spojená s vlastnictvím práv. Jedině osoba je schopna uvědomění si vlastní existence, proto podle Tooleyho je jediná, která má mít právo žít.¹⁹⁸

Jelikož tedy podle Singerových měřítek není plod osobou, nemůže ani být vyžadováno stejné právo na život jako pro osobu. Podle Spaemanna *„bud' nenarození nemají vůbec žádné právo na život, a pak není třeba zatěžovat svědomí, anebo takové právo existuje, a pak nemůže být ponecháno na svědomí druhých lidí.“*¹⁹⁹

Co se týče jedinců, kteří nesplňují kritéria osoby, Rawls tvrdí, že *„je rozumné, že ten, kdo se jenom kvůli nahodilým okolnostem nemohl podílet na počáteční dohodě, by měl mít zaručenou stejnou spravedlnost.“*²⁰⁰ Nicméně tím neuvádí žádný argument, pouze dodává, že by „měl mít“ zaručena stejná práva. To se ovšem nedá pojmut jako princip spravedlnosti, ale spíše jako princip slušnosti.

Uvedme jeden případ z roku 1976, ve kterém je znatelné, jak stát může určovat vznik práv osoby. Peggy Stinson zjistila ve 24. týdnu těhotenství, že díky posunuté placentě se její plod nevyvíjí správně. Rozhodla se pro potrat, který byl v té době a zemi státem povolený i ve 24. týdnu těhotenství. Shodou okolností přišlo dítě na svět, s minimální schopností samo přežít, ještě před možným provedením potratu. Rodiče nechtěli dítě žádným způsobem (doslova nechtěli žádné hrdinské záchranné výkony) zachraňovat. V tomto případě převzali lékaři kontrolu nad novorozencem a snažili se jej udržet naživu navzdory přání rodičů. Ti bojovali proti rozhodnutí lékařů a dítě nakonec zemřelo po 6 měsících. Rozhodnutí lékařů nepřineslo nikomu prospěch. Ba naopak, k psychickému vyčerpání rodičů přidali lékaři ještě vyčerpání

¹⁹⁷ TOOLEY, Michael. *A companion to bioethics: an anthology*. 2nd ed. Helga Kuhse a Peter Singer. Malden, Mass., USA: Blackwell Publishers, 1998, s. 28.

¹⁹⁸ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 96- 97.

¹⁹⁹ SPAEMANN, Robert. *Základní mravní pojmy a postoje*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 71.

²⁰⁰ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 297.

finanční.²⁰¹ „Jestliže plod ve věku 24 a půl gestačního týdne nemá právo na život, proč bychom měli přiřknout taková práva novorozenci stejného gestačního věku?“²⁰²

Podle Josefa Dolisty by vznikla určitá diskriminace tím, že by se embryu přisuzovala jiná práva než zárodku a později dítěti a dospělému, kde nejvýše ceněným by byl dospělý člověk.²⁰³ Tohoto poznatku využívají odpůrci potratu k obhajobě svého hlediska a to, že plod by měl být uznán lidskou bytostí jako novorozenec. Nic nenasvědčuje tomu, že by byl plnohodnotnou osobou nadanou sebeuvědoměním, pouze to, že je prokazatelně členem Homo sapiens. Vzhledem ke znakům, které Peter Singer s dalšími autory uvádí jako definici osoby, by měl naopak mít novorozenec stejná práva jako plod a ne naopak.²⁰⁴

Závěrem snad slova Donceela v knize Joela Feinberga: „Ačkoli předlidské embryo nemůže po nás požadovat absolutní respekt, kterou jsme povinováni k lidské bytosti, zaslouží si přesto široké zvažování, protože je to žijoucí bytost obdařená budoucí lidskostí na své cestě k polidštění.“²⁰⁵

Zakořeněná posvátnost lidského života nás nutí přemýšlet nad plodem jako nad lidskou bytostí, která má neporušitelné právo na život a to i v případě, kdy je proti jeho zájmům nechat jej naživu.

8.2.1 Nechat zemřít

Posvátnost života jde ruku v ruce s respektem k životu. Při předpokladu, že plod bude nějakým způsobem znetvořen/zdegenerován, kde je respekt k životu, pokud jej přivedeme na svět a uvrhneme v mizérii?²⁰⁶

V případě, že je diagnóza poškození plodu stanovena už v prenatálním období (například spina bifida²⁰⁷ je možné rozpoznat díky amniocentéze a dalším moderním technologiím), je matce doporučen potrat. Odpůrci potratu by měli být obeznámeni s faktem, že potrat (zabití) dítěte se spina bifida v matčině těle se odehrává v rámci několika vteřin. Naopak když je takto

²⁰¹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 136-137.

²⁰² Ibid., s. 137.

²⁰³ DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 25.

²⁰⁴ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 137

²⁰⁵ FEINBERG, Joel. *The Problem of abortion*. 2. vyd. Belmont, Calif.: Wadsworth Pub. Co., 1984, s.19 – 20.

²⁰⁶ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 71

²⁰⁷ Vrozený rozštěp páteře

postižené dítě přivedeno na svět, jeho umírání trvá mnohem déle, a čím je starší, tím spíše je jeho prožívání bolesti silnější.²⁰⁸

Zde přichází na řadu citlivé téma a morální otázka, zda nechat zemřít přirozenou cestou. Nechat zemřít, pomoci ke smrti a usmrtit jsou tři různé pojmy. Přece však často zaměňovány za jeden a to „zabít“. I přesto, že doktor sám může cítit nutkání „zabít“ dítě (ve smyslu pomoci ke smrti), které trpí tím, jak spěje ke konci, nesmí tak jednat. Byl by postaven před soud. Jeho mravní zákon může kázat pomoci zastavit utrpení, zákon státu je ovšem silnější. Je to etické? Mravní zákon a státní zákon si mohou protiřečit. Například anglický lékař John Lorber tvrdí (když mluví o novorozencích s rozštěpem páteře), že pro některé novorozence je lepší, že je jim umožněno zemřít. Jejich život by mohl být z utilitaristického hlediska naplněn více utrpením než štěstím.²⁰⁹ „Je pravda, že postižení lidé by mohli své rodiče v dospělém věku vést k právní odpovědnosti za to, že je nechali narodit?“²¹⁰

Po položení otázky dospělým jedincům s rozštěpem páteře, zda bylo vhodné nechat je naživu, se rozdělují na dvě skupiny. Zástupkyně první skupiny, Alison Davies, která prožívá svůj život v bolestech, trpí inkontinencí, podstoupila více než 20 operací, tvrdí, že její život přesto za to stojí. Zástupci druhé skupiny si stojí za tvrzením, že i když jejich život může stát v některých hlediscích za to žít, shodují se, že při možném narození dítěte se spina bifida by se vyjádřili pro možnost neléčit ho a nechat ho zemřít.²¹¹

Nechat zemřít, nebo neléčit, je možné pojmout jako synonymum k tomu, aby si příroda poradila sama se svým výtvořem.²¹² Dr. Haas v knize Kuhse a Singera označuje nezasahování do léčby či záchranu novorozenců se spina bifida za projev dobré vůle. „Příroda, je-li ponechána sama sobě, si vždy napraví své chyby sama v těchto případech.“²¹³

V nemocnici Johna Hopkinse se v 70. letech narodily 3 děti s Downovým syndromem. Tato genetická vada stoprocentně způsobuje mentální retardaci a často i srdeční poruchy a poruchy trávicího traktu i poruchy funkce štítné žlázy atd. Po sdělení diagnózy lékařů rodičům se 2 z 3

²⁰⁸ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 67.

²⁰⁹ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 178-179.

²¹⁰ DOLISTA, Josef, ed. a SAPÍK, Miroslav, ed. *Studie z bioetiky: etika v biomedicíně a biotechnice*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2006, s. 12.

²¹¹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 144-145.

²¹² Ibid., s. 80.

²¹³ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 56.

rodičů rozhodly okamžitě pro možnost neléčit/neoperovat. Novorozenci tak nebyli zabiti, ale byli ponecháni tak, aby zemřeli.²¹⁴

V roce 1982 se narodilo Baby Doe²¹⁵, dítě s Downovým syndromem a operabilní intestinální poruchou. Rodiče se rozhodli ponechat dítě svému osudu, takzvaně nechat zemřít, neléčit. V té době to nebylo nic výjimečného. Jeden z lékařů, kterému se nezdálo toto řešení morální, postoupil toto rozhodnutí soudu. Ten rozhodl v neprospěch rodičů a lékaři byli nuceni operovat i proti svému přesvědčení. Po případu Baby Doe se zacházení s postiženými novorozenci stalo veřejnou záležitostí. Do té doby nebylo neobvyklé nechávat postižené nebo nechtěné děti zemřít. Na základě kauzy Baby Doe byla v USA vytvořena pravidla, která přikazují lékařům léčit všechny novorozence včetně těch postižených, o kterých rodiče prohlásí, že si nepřejí léčbu.²¹⁶ Lékaři pak dlouho zachovávali určitá tabu, když diskutovali o těchto případech, ze strachu, že by je veřejnost odsoudila jako vrahy, pokud by se vyslovili pro možnost neléčit.

8.2.1.1 Komise

Někteří by mohli namítnout, že tento způsob rozhodování o neléčení, by mohl být zneužíván. Helga Kuhse a Peter Singer navrhuje založení komise. V případě, že se rodiče rozhodnou nechat dítě zemřít, doktor by měl buď potvrdit nebo vyvrátit jejich předpoklad, že dítě bude trpět bolestmi a utrpením ze samotného života. Pokud se lékař vyjádří nesouhlasně, v tom smyslu, že diskutované dítě by mohlo prožívat téměř plnohodnotný život a uvědomovat si vlastní bytí, předá tento případ komisi. Komise by se měla zprvu přesvědčit, zda má lékařské tvrzení nějaký pevný bod, o který se lze opřít. V případě, že komise rozhodne, že dítě by nevedlo uspokojující život, měla by být zastavena léčba, v tomto případě prostředky nezbytné k udržení života. Měly by být podávány pouze léky či prostředky, které jeho cestě ke smrti zajistí pohodlný přístup. Jedná se tedy o tisíce léky, které ale nejsou udržovací. Pokud komise rozhodne o kladném posouzení a přijetí požadavku lékaře proti úsudku rodičů, měla by tato komise promluvit s rodiči o možnosti vzdát se péče o své dítě. V nejlepším možném případě by měla komise mít v záloze rodiny nebo menší instituce, které by dítě, v případě jako tento,

²¹⁴ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 177-178.

²¹⁵ toto jméno bylo vybráno pro zachování anonymity

²¹⁶ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 181.

přijaly. Nebylo by možné vyhovět rodičům v usmrcení dítěte, pokud by existoval někdo ochotný přijmout dítě a dopřát mu potenciálně spokojený život alespoň svou péčí.²¹⁷

8.2.2 Zohlednění možností rodičů

Odhlédneme-li od práv a potenciálních preferencí případného postiženého²¹⁸ dítěte, měla by být v rámci uplatnění principu rovného zvažování zájmů zohledněna i možnost rodičů postarat se o dítě se vším jeho postižením či přihlídnout k jejich preferencím po plnohodnotném životě při rozhodnutí se o odložení dítěte. Pokud by mělo postižené dítě být odloženo do nějaké formy institucionální péče, mělo by k rozhodnutí o zachování jeho života být tímto přihlídnuto jako k negativnímu hledisku. Lze očekávat, že jeho život nebude jednoduchý díky postižení, ale také může být jeho život znevýhodněn psychickou deprivací z pocitu nechtěného dítěte.

Podle Dr. Wickese v knize Kuhse a Singera *Should the baby live*, rodiče s nedostatečnou vědomostí situace jsou ve své zoufalé situaci vděční za jakoukoli pomoc a doufají v zázrak moderní medicíny. Po vystřízlivění z představy hrdinného lékaře zachraňujícího jejich dítě, jsou postaveni před krutou pravdu. Pak už není cesty zpět k odmítnutí udržování života dítěte. Po té, co si odvedou domů postižené dítě, se změní nedobrovolně život nejen jim, ale i jejich okolí, rodině. I přesto, že posléze někteří statečně tvrdí, že jejich život je stejně šťastný jako s dítětem bez postižení a jsou rádi za každý den a úsměv, není pochyb, že by měnili za život s dítětem, které se vyvíjí bez bolesti a jednou bude schopno žít svůj vlastní individuální život.²¹⁹

I život matky je pak plný ústupků a plýtvání šancí, že by matka mohla znovu počít a mít zdravé dítě. Mnohdy se žena strachuje o možný další porod postiženého dítěte nebo je natolik vyčerpána péčí o postiženého, že odmítá možnost zplození dalšího potomka. V případě, že má rodina další dítě, může být podle Kuhse a Singera postiženo i zdravé dítě dvěma možnými způsoby. Buď se po něm žádá, aby bylo perfektní a vynahradilo tak sníženou efektivitu postiženého nebo jsou na něj kladeny nároky o pomoc při péči o postiženého sourozence, čímž se tak stává předčasně dospělým.²²⁰ Pokud rodiče mají být těmi, kdo se o handicapované

²¹⁷ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 190.

²¹⁸ Hovoříme-li zde o postižených dětech, máme na mysli především mentálně, ale i fyzicky retardované jedince, kteří bez pomoci okolí nejsou schopni se o sebe postarat.

²¹⁹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 55-56.

²²⁰ *Ibid.*, s. 151.

dítě budou starat, měli by být právě oni těmi, kteří rozhodnou o neléčení v případě, že je dítě vážně postiženo a celý život by bylo provázeno bolestmi a vyžadovalo neustálou péči.

Ke všemu se ještě přidává možnost, že postižení jedinci mohou mít celý život problémy s plnohodnotným začleněním do společnosti.²²¹ Byť se společnost snaží vyjít vstříc retardovaným jedincům, bezbariérové přístupy nemohou vyřešit problémy s inkontinencí a opakovanými infekcemi močových cest (především u spina bifida), byť alespoň odstranění bariér pomáhá k lepšímu začlenění postižených do okolního prostředí.

8.2.2.1 Moderní technologie a finanční prostředky

Dalším hlediskem, které se týká postižených je finanční stránka. Stát určuje, že lidský život má být chráněn, jak jsme uvedli v kapitole Právo na život. V případě postižených dětí odložených do určité formy institucionální formy péče, by se stát měl o ně postarat. Finanční stránka je však citlivé téma. Stát bývá nakloněn za každou cenu pomoci. Finanční pomoc, kterou v těchto případech nabízí ovšem není dostatečná.

Záchrana života za každou cenu není možná ve světě s omezenými (především finančními) možnostmi. Těžko se přiznává, že by existovala hranice k částce, kterou jsme ochotni zaplatit za záchranu života či za život samotný. Rádi bychom věřili, že lidský život stojí za více než za všechny peníze světa.²²² Skutečnost je však mnohem méně ideální. Existuje možnost, že kvůli nedostatku financím, které byly použity na záchranu postiženého dítěte, která nemá a díky svému postižení nikdy ani nebude schopný si vytvořit preference, může být jiný pacient, který disponuje znaky osoby, odmítnut nebo být léčen s omezením. *„S omezenými zdroji nemůžeme poskytnout neomezené možnosti pro každý život. Více peněz pro postižené děti znamená méně peněz pro ostatní, kteří jsou v nouzi.“*²²³

Čím více rostou náklady na operace těžce mentálně postižených novorozenců, tím více se pak tento finanční deficit (a nejen finanční, ale například i personální) projevuje na příjmu nových pacientů. Náklady na péči postiženého novorozence umístěného na jednotku intenzivní péče, který přežívá pouze pomocí přístrojů a jehož rodiče se o něj odmítli postarat, by mohly být použity na péči o podvyživených chtěných dětí v rozvojových státech. *„Zvažují vůbec ti, kteří mluví o diskriminaci těžce postižených dětí, způsob, jakým diskriminujeme ty, kteří neměli to*

²²¹ Ibid., s. 56.

²²² Ibid., s. 165.

²²³ Ibid., s. 166.

šťěstí narodit se do naší vlastní šťastné země?“²²⁴Možným argumentem odpůrců této teorie může být tvrzení, že není naší vinou, co se děje v tamních státech. Ale dítě narozené do prostředí chudoby, nejen v našem státu, si svůj sociální stav nezapříčinilo samo.²²⁵

Finanční stránka našeho problému se netýká jen postižených novorozenců. Čím více se moderní technologie vyvíjí, tím déle jsme schopni udržet naživu pacienty. Zcela běžně se dnes zachraňují předčasně narozené děti s porodní vahou okolo 500 gramů. Finanční zátěž pro udržování dítěte naživu je obrovská. Přístroje se snaží zastoupit matčino tělo ve vývojové fázi plodu.

8.3 Pátrání po počátku (duševního) života a vnímání plodu

Abychom mohli relevantně uvažovat o zájmech dítěte nebo plodu, je nezbytné pátrat po době, od které si je schopný nějaké zájmy vytvářet.

Jak jsme již dříve uvedli, jakékoli stvoření, které dokáže cítit bolest, se bolesti instinktivně či plánovaně vyhýbá. Tudíž proti zájmu vyhnout se bolesti se staví lidská vůle zvířata chytat, zabíjet, testovat. Stejně tak by bylo proti této tezi zabíjet plod. Zde je ovšem vložen předpoklad, že plod sám má nějaké zájmy. Zájem o přežití, který by vedl k potenciálnímu vzniku osoby, není přítomen, protože v té době plod ještě postrádá schopnost takové sebereflexe.²²⁶ Jak Ronald Dworkin říká ve své knize *Life's dominion*: „Nedává žádný smysl předpokládat, že něco má samo o sobě určité zájmy, dokud to nemá nebo nemělo určitou formu vědomí: nějaký mentální či fyzický život.“²²⁷

Proti zastáncům tvrzení, že dítě je sebevědomé již od početí, přichází vědci s biologickým důkazem, že v době početí nemá dosud vyvinutý centrální nervový systém a nemůže se tedy tak hovořit o jakémkoli vnímání. Dokonce přichází s myšlenkou, že pokud je tento organismus nadán nějakým vědomím, jak je možné, že nemá pud sebezáchovy, když přichází samovolný potrat?²²⁸

Plod si není vědom bolesti až do určitého stádia svého vývoje a to kvůli vývoji svého mozku. Elektrická aktivita mozku je znatelná v jeho buňkách asi 7 týdnů po oplodnění (jak shodně

²²⁴ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 171.

²²⁵ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 170.

²²⁶ *Ibid.*, s. 140.

²²⁷ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 16.

²²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, s. 125.

uvádí Verny i Michael Flower v knize Ronalda Dworkina *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*.²²⁹ Funkce mozkové kůry, respektive vývoj dendritů²³⁰ se odehrává mezi 20. a 28. týdnem od početí.²³¹ Různí badatelé tvrdí, že podle záznamů EEG mozek ožívá a uvědoměle jedná, pokud se to tak o mozku plodu dá říci, ve 32. týdnu těhotenství.²³²

*„Ale neexistuje žádný důkaz, že bolest je možné cítit před tím, než je vytvořeno spojení mezi thalamem, do kterého plynou receptory periferních nervů, a vývojem neokortexu, a ačkoli je doba tohoto vytvoření spojení stále nejistá, skoro určitě se děje až po půlce těhotenství.“*²³³

I Josef Dolista ve své knize *Úvod do bioetického myšlení* tvrdí, že není možné se shodnout na tom, kdy začíná lidský život, v jakém stádiu vývoje embrya. Jeho slovy totiž *„lidský život skutečně začíná již v prvním momentu existence samotného embrya. Ten samozřejmě vyniká mnohem zřetelněji v „lidském“ způsobu oplodnění, tedy ve chvíli spojení spermie s vajíčkem.“*²³⁴ Tento počátek existence připisuje i embryu v „nelidském“ způsobu oplodnění (IVF), jak sám píše.

Pokud by lidský život začínal již početím, musíme poznamenat, že ani po několika dnech nic nenasvědčuje tomu, že by z tohoto shluku buněk měla vzniknout lidská bytost s rysy Homo sapiens. Dokonce podle Singera *„buňky, které se eventuálně stanou vlastním embryem, jsou v tomto stadiu nerozeznatelné od buněk, které se stanou placentou nebo amniotickým vakem.“*²³⁵

Thomas Verny, který se zabývá prenatalní psychologií, tvrdí, že psychický život lze datovat do 6. měsíce prenatalního vývoje a možná dokonce dříve. Tvrdí dokonce, že tento psychický život je životem prožitků i citových. Jako důkaz předkládá, že plod může *„vidět, slyšet, prožívat, chutnat a dokonce se v děloze na primitivním základě učí. Ještě důležitější však je, že může cítit – ne s dospělou komplikovaností, nicméně cítit ano.“*²³⁶

²²⁹ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 17.

²³⁰ „rozvětvené výstupky na těle mozkových buněk“ MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, s. 93.

²³¹ MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, s. 93.

²³² Ibid., s. 93.

²³³ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 17.

²³⁴ DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 24.

²³⁵ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 137.

²³⁶ VERNY, Thomas R. a KELLY, John. *The secret life of the unborn child*. London: Sphere Books, 1982, s. 12.

Proti Vernyho tezi, že dítě může vnímat sebe sama již od šestého měsíce v matčině děloze, se vyjadřuje Matějček a Langmeier, že šestý měsíc prenatalního vývoje je možná příliš uspěchaný závěr, protože se ukazuje, že dítě se vyvíjí jako svébytná osobnost až v prvním roce života, reaguje, uvědomuje si a je rozvíjeno. A teprve proces „interakce dítěte s osobami v jeho prostředí otvírá k tomuto vývojovému procesu cestu.“²³⁷ Tento proces je nutným krokem k vytvoření schopností disponovat zájmy, které jsou kritériem pro bytí osobou. Je možné připustit, že pocity matky ovlivňují plod a ovlivňují tak nejen vývoj těhotenství, ale potažmo i celý budoucí život dítěte.²³⁸ Všechny naše budoucí strachy a fobie jsou tím, co nás jednoznačně také tvoří a formuje a celý tento proces začíná podle Vernyho již v děloze.²³⁹ Nicméně nic nenasvědčuje tomu, že by matka mohla ovlivňovat vývoj zájmů plodu v děloze.

Jako osoby jsme schopni pociťovat určitý druh bolesti, protože jsme schopni cítit i opačné emoce: radost, strach, naději, beznaděj, frustraci, zklamání. Hlavním zájmem stále zůstává zachovat život. Tomu tedy odpovídá, že plod do doby, než se mu plně vyvine mozková kůra (kolem 30. týdne gestačního věku), není pravděpodobně schopen mít zájem o zachování života. Tento jev je měřitelný díky elektroencefalografu, kdy začnou být znatelné rozdíly mezi tím, kdy je dítě plně při vědomí a kdy „spí“. Tehdy začíná být vidět střídavý charakter EEG, který je podobný EEG dospělého člověka.²⁴⁰

Jak vyplývá z výše uvedeného, výsledky výzkumů o počátku duševního života se liší. Přinejmenším je možné na jejich základě tvrdit, že fyzická schopnost (vývoj mozku) tvořit si nějaké zájmy, se netvoří dříve než ve 24. týdnu těhotenství. Z toho lze usuzovat, že potrat do této doby zcela jistě neodporuje zájmům plodu.

8.4 Etické aspekty potratu z hlediska preferencí

Dospěli jsme k přibližnému vymezení doby, od které je plod schopný fyzicky cítit bolest. Není ještě prokázáno, jestli je schopný si bolest uvědomovat. Přinejmenším by se k této době mělo přihlížet jako k možné době povolení potratu, aniž by byly potlačeny zájmy plodu. Je nutné zahrnout potenciální lidskou bytost do sféry našeho rozhodování, přesto zvyšovat hodnotu nenarozeného oproti matčině vlastnímu životu by nebylo morálně správné vzhledem k tomu, že žena je osobou, kdežto plod ještě není.

²³⁷ MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, s. 132.

²³⁸ VERNY, Thomas R. a KELLY, John. *The secret life of the unborn child*. London: Sphere Books, 1982, s. 13.

²³⁹ *Ibid.*, s. 20.

²⁴⁰ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 18.

Až do roku 1967 byl potrat téměř ve všech zemích západního světa zakázán. Změna přišla až v roce 1973 s případem Roe vs Wade²⁴¹ v USA. Zákon dovolil ženám podstoupit umělé přerušení těhotenství až do 6. měsíce těhotenství. Většina západní Evropy té doby trend v povolení potratu následovala.²⁴² V České republice je potrat zcela legální do 12. týdne těhotenství. Potrat v pokročilejším stádiu bývá umožněn i později než do 12. týdne těhotenství, ve většině případů na základě zdravotních komplikací.

Zákon zakazující potrat jej udělá pouze ilegálním, ale nezabrání jeho provádění. Z pohledu principu rovného zvažování zájmů by tak legalizace přinesla jen větší množství utrpení. Potraty by byly nadále prováděny, ale nebezpečně nelegálně. Žena, která v této situaci (při nelegálnosti potratu) bude žádat o umělé přerušení těhotenství, bude ochotna podstoupit riziko obvinění a riziko neprofesionálního, nebezpečného a většinou nelékařského přístupu mimo lékařské prostředí, než riziko přivést na svět dítě, jehož život nebude žádoucí. Potrat prováděný legálně v nemocnicích je roven riziku jakékoli běžné operace. Nelegální interrupce nezřídka kdy ústila ve vážné zdravotní komplikace nebo dokonce ve smrt.²⁴³

*„Tudíž dopad zákazu provádění potratů není ani tak snížení počtu potratů jako zvýšením nesnází a rizik pro ženy s nechtěným těhotenstvím.“*²⁴⁴ Hlavní pointou tohoto argumentu podle Singera je nesprávnost zákona zakazovat potrat, ne argument proti tvrzení, že potrat není správný.²⁴⁵ Boj o uzákonění potratu směřuje k tomu, aby existovala možnost volby. V případě, že bude potrat zakázán, vyskytne se opět riziko tajných potratů, neprofesionálních a zdraví ohrožujících, jak už tomu v minulosti bylo. Zastánci legalizovaného přístupu k potratu chtějí mít možnost svobodně se rozhodnout.

Etický aspekt morálního ohodnocení potratu se týká především přímého potratu. Přímý potrat je záměrné ukončení těhotenství z jiných důvodů než nepřímý. Nepřímý v sobě zahrnuje například nezáměrný potrat při lékařském zákroku při operaci nádoru.²⁴⁶

Ronald Dworkin přiznává, že nemíní, že by potrat byl něco dobrého, ale pokud časné umělé přerušení těhotenství je špatné, není to z toho důvodu, že by omezovalo zájmy plodu, o jehož život se jedná. Pokud bychom uplatňovali koncept potenciality a principu rovného zvažování

²⁴¹ Texas, Jane Roe požadovala umělé přerušení těhotenství a svou prosbu obhajovala tím že byla znásilněna (časem se ukázalo, že lhala). Soud rozhodl v její prospěch, do 2. trimestru se potrat tedy stal legálně uskutečnitelným.

²⁴² SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 135.

²⁴³ *Ibid.*, s. 143.

²⁴⁴ *Ibid.*, s. 143.

²⁴⁵ *Ibid.*, s. 143.

²⁴⁶ ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005, s. 94.

zájmů, pak je potrat zabitím potenciální bytosti, ale „*jestli je potrat proti zájmům plodu musí záviset na tom, zda samotný plod nějaké zájmy už má v daný moment umělého přerušeni těhotenství, ne na tom, zda se zájmy objeví, pokud se žádný potrat neodehraje.*“²⁴⁷ Jak jsme uvedli v předchozí kapitole, předpoklad, že plod by mohl mít zájmy, se ukázal jako fyzický nemožný nejméně do 24. týdne těhotenství.

Dá se tedy říci, že nijak nemaříme život při potratu, protože plod prokazatelně není schopen sebereflexe a nevykazuje schopnost vytvářet si zájmy. Dworkin i Donceel se přiklánějí k pozici Petera Singera, že plod nemůže mít žádné zájmy, dokud nemá žádný mentální život. Ten podle dostupných faktů (které jsme uvedli v kapitole 8.3) nezačíná dříve než ve 24. týdnu těhotenství. Z tohoto závěru vychází i zákon o povolení potratu z kauzy Roe vs Wade. O tomto případě mnoho kritiků tvrdí, že rozhodnutí soudu nebylo ani tak nesprávné jako mimo jeho kompetenci.²⁴⁸

Proti odpůrcům potratu (kteří chtějí uzнат potrat zákonně za vraždu) staví Dworkin zajímavé stanovisko: „*Žena, která je nucena nosit dítě, které nechce, protože nemůže podstoupit včasné a bezpečné umělé přerušeni těhotenství, už není více pánem svého těla: právo na ni uvalilo určitý druh otroctví.*“²⁴⁹ Navíc děti, které jsou nechtěné a přijdou na svět, trpí častěji nepřizpůsobivostí. Odmítavý postoj matky k těhotenství může podle Matějčka a Langmeiera nepříznivě ovlivňovat budoucí život dítěte.²⁵⁰ Helga Kuhse a Peter Singer tedy pokládají otázku znovu a jinak: „*je vždy v zájmu osoby, kterou se dítě může stát, udělat vše možné pro udrženi dítěte naživu?*“²⁵¹

Poněvadž musíme připustit, že je možné i přes všechny dosavadní výzkumy, že plod může trpět, je nutné provést potrat s co nejmenší mírou utrpení. Stejně jako požadujeme v případě zvířat, pokud je nutné je usmrtit. Podle stovek výzkumů se nervové spojení v mozku plodu nevyvíjí natolik, aby mohlo cítit bolest před 29. týdnem gestačního věku.²⁵² Není pochyb, že v prvních dnech po oplodnění plod či zárodek necítí bolest. Nemá orgány, které by tuto bolest zprostředkovaly. Do té doby tedy potrat nijak nezpůsobuje utrpení plodu.

²⁴⁷ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 19.

²⁴⁸ Ibid., s. 102.

²⁴⁹ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 103.

²⁵⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, s. 75.

²⁵¹ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 140.

²⁵² PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 91.

Po 24. týdnu těhotenství bychom měli potrat zvažovat opatrněji a dobře promyslet důvody k umělému přerušení těhotenství. Znovu zde zdůrazňuji, že Peter Singer se vyjadřuje pro matčinu možnost volby rozhodnout se, ne pro obhajobu umělé ukončení těhotenství za jakýchkoli podmínek.²⁵³

Diskutovanou otázkou stále zůstává, zda je potrat vraždou. Ačkoli pouze Bůh má možnost a právo zacházet s životem člověka podle svého uvážení, člověku byla svěřena moc nad zabíjením zvířectva.²⁵⁴ Z pohledu katolické víry ale mezi řádky můžeme číst, že nejde tak o to, zda je přípustné či nepřípustné zabít plod, ale o to, že tím narušujeme Boží dar života a tím tedy poškozujeme samotného Boha.²⁵⁵ Ovšem přesvědčení, že potrat odporuje božské tvořivé síle, se nemůže stát důvodem pro to, aby se potrat stal zločinem právně postižitelným.²⁵⁶ Navíc, pokud vše pochází od Boha, není možné zdůvodnit, že od Boha pochází i možnost rozhodnout se pro potrat? V případě, že by Bůh byl proti interrupci, možnost využití umělého přerušení těhotenství by ani neexistovala.²⁵⁷

Odpůrci potratů totiž míní, že potrat je vražda a trvají na tom, že lidský život a jeho vývoj osobnosti začíná už početím. Nemyslí si to ale proto, že by plod měl nějaké zájmy či práva, ale pouze prohlubují své emocionální pojetí toho, že je úmyslně zabit lidský organismus. Jsou také často zástupci speciesistického smýšlení. Bojují totiž za práva nenarozeného dítěte, které ještě nemá prokazatelně žádné zájmy, ale denně požívají maso ze zvířat, která byla zabita pro jejich vlastní potěšení z požívání masa.²⁵⁸ Tyto skupiny odpůrců potratu, které jsou často k vidění při protestech v okolí klinik, kde se provádějí potraty, je možné jen málokdy vidět vyjadřovat nesouhlas v protestech kolem jatek.²⁵⁹

Není možné předpokládat, že společnost, která se vyznačuje takovou mnohostí názorů, dospěje k vytvoření nějakého konsenzu ohledně potratu. Hlavním omezením pro vznik konsenzu je neschopnost shodnout se na definici lidství, osobnosti a práv.²⁶⁰ V dnešní době již

²⁵³ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 151.

²⁵⁴ KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. Oxford: Oxford University Press, 1985. s. 124.

²⁵⁵ DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994, s. 39.

²⁵⁶ *Ibid.*, s. 45.

²⁵⁷ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 88.

²⁵⁸ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 150-151.

²⁵⁹ Skutečná tragédie interrupcí. *Project syndicate* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-real-abortion-tragedy-by-peter-singer/czech#Tb6rW2fbRvljpv05.99>.

²⁶⁰ ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005, s. 101.

není téma legalizace potratů tématem aktuálním. Jde především o obhájení morálního aspektu interrupce, o který se zde snažíme.

8.4.1 Potrat defektního plodu

Josef Dolista označuje „selektivní potrat“, který se týká defektního plodu²⁶¹, jako produkt utilitaristické kultury.²⁶² Sám lékař provádějící amniocentézu může doporučit umělé přerušování těhotenství, pokud je známa nějaká genetická vada či dědičné onemocnění. Jistě se to dá z jednoho hlediska posuzovat jako určitý druh eugeniky. Přesto z opačného hlediska lze na tento problém nazírat z pozitivní strany a to minimalizování utrpení jak rodičů, tak potenciálního dítěte. V těchto dvou náhledech vězí jádro problému. Je možné brát embryo, které je trvale poškozené, jako lidskou bytost? Má tedy stejná práva, pokud se může stát při nejlepším potenciální osobou (podle Singerova rozdělení), pokud vůbec? V tomto případě jeden či oba rodiče rozhodují o životě ještě nenarozeného díky pokrokům ve vyšetření amniocentézou²⁶³ či tzv. triple testem vyšetření biochemických markerů v krvi matky.

Místo selektivního potratu Josef Dolista vnáší do diskuze téma sterilizace, která se naopak ostatním může zdát eugenickou metodou. Pár, kterému by se za každých okolností narodilo dítě s genetickou vadou, by byl tak zbaven možnosti vůbec počít.²⁶⁴

I přes spíše negativní postoj se k potratu je nutné uznat, že se Josef Dolista nedrží striktně křesťanských dogmat a tvrdí, že matky, které byly nucené si ponechat své dítě i přes výslovnou touhu pro přerušování těhotenství, těžko (nebo vůbec), své dítě přijímají. A toto nepřijetí zvyšuje dokonce prý kriminalitu daných dětí.²⁶⁵

„Nemůžeme žádat po matce, aby se obětovala a vzala na sebe takové poškození, když tato oběť nikomu neposlouží. Tradiční morálka zde mluví o takzvané „nepřímé interrupci“.“²⁶⁶

Navzdory tomu, že se křesťanství stále snaží být dominantní v udávání směru morální výchovy, i v jeho kruzích se vyskytují odnože, které se nechtějí vzdát víry v Boha a přesto se vyjadřují proti některým zákonům. Jeden příklad za všechny: Catholics for choice, kteří podporují například právo na legální potrat.²⁶⁷

²⁶¹ Ibid., s. 94.

²⁶² DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 28.

²⁶³ Odběr plodové vody pro prenatální diagnostiku

²⁶⁴ DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 28.

²⁶⁵ Ibid., s. 29.

²⁶⁶ Ibid., s. 29.

²⁶⁷ About us. *Catholics for Choice* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.catholicsforchoice.org/about/default.asp>.

Dalo by se tedy říci, že Josef Dolista se v podstatě v rámci křesťanské etiky začleňuje do Catholics for choice. A to proto, že podle něj je potrat možný v případě znásilnění, záchrany života matky a malformace dítěte, kdy by obětování se matky pro život dítěte nepřineslo žádný význam (míněno pro dětský život).²⁶⁸

Pence se ptá, proč se tolik zabýváme morální stránkou potratu v případě postižených plodů, když žena, která se rozhodne podstoupit umělé přerušování těhotenství v případě zdravého plodu, nemusí své rozhodnutí nijak obhajovat.²⁶⁹

8.4.2 Darování orgánů anencefalického dítěte

Uvedme ještě příklad utilitaristického jednání, který popisuje Peter Singer, kdy se rodiče anencefalického²⁷⁰ dítěte (v dnešní době se nevyskytuje v takovém množství jako dříve díky prenatalním diagnostikám) rozhodli udělit souhlas k darování orgánů. Jeden z případů je známý pod jménem baby Gabriel. Když rodiče Gabriel zjistili, že dítě je anencefalické, rozhodli se přivést dítě na svět a darovat jeho orgány. To zachránilo dítě jménem Paul Holc, který trpěl HLHS, syndromem hypoplastického levého srdce. Úspěšně mu bylo transplantováno srdce Baby Gabriel MUDr. Baileym, který byl známý řadou pokusů transplantovat srdce paviána lidskému příjemci. Tyto transplantace se ukázaly být neúspěšné. V případě Paula Holca a transplantace srdce od dárce Gabriel byla operace úspěšná a pacient je podle dostupných údajů stále naživu.²⁷¹

V roce 1992 se v Itálii odehrál případ Baby Valentina. Soud rozhodl o nesouhlasu k darování orgánů, protože dítě prýjevilo známky reflexů. Toto se později ale ukázalo jako reflex některých zbylých buněk mozkových. Ty zapříčiňují spontánní dýchání a tlukot srdce. Technicky tedy mrtvé nejsou, a proto nemohou být tyto případy uznány za případy mozkové smrti, kdy pacient odpojený od přístrojů není schopen spontánního dýchání. Přesto, že tělo anencefalického dítěte je schopné fyzicky se udržet nějaký čas naživu, nikdy se z něj nestane osoba ve smyslu Singerova rozčlenění. Orgány tedy nemohou být podle zákona odebrány pacientovi, který je naživu.²⁷²

²⁶⁸ DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 29.

²⁶⁹ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 188.

²⁷⁰ Ve většině případu smrtelná. Jedná se o postižení neurální trubice, která se neuzavře a nevyvine se tak mozek, chybí mozek či jeho část, jako například mozkový kmen či kůra. <http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/index.php?co=anencefalie>.

²⁷¹ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 285-286.

²⁷² SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 85-86.

MUDr. Arthur F. Kohrman (předseda komise bioetiky v American Academy of Pediatrics, Committee on Bioethics of the American Academy of Pediatrics.) říká v rozhovoru, že „*neexistuje žádný lékař v zemi, který by si myslel, že by anencefalíční pacienti měli být léčeni. To je nesmírně důležitý případ, protože odstraňuje schopnosti lékařů jednat jako morální zprostředkovatel a proměňuje je v nástroje technologie. Tyto děti jsou narozeny umírající, a tento spor neprodlužuje jejich smrt, ale podporuje ji v soucitném a důstojném způsobu.*“²⁷³ Tím se vyjadřoval k případu Baby K., kdy silně nábožensky založená matka trvala na udržení svého anencefalického dítěte naživu po co nejdelší dobu a za jakoukoli cenu.

Co je ale důležité brát v potaz je to, že Peter Singer se nevyslovuje pro myšlenku zabít jedno dítě pro záchranu druhého, ale obhajuje svou pozici utilitarismu, kdy jedno umírající dítě bez vědomí může zachránit několik dalších dětí, které jsou (potenciálně) vědomé a jejich šance na přežití by díky transplantaci od anencefalických dětí značně stoupla.

Vraťme se ale zpátky k případu Baby Valentina a zároveň i Baby Theresa (celým jménem Theresa Ann Campo Pearson, Florida, USA)²⁷⁴. Matka Baby Theresa Laura Campo se dozvěděla diagnosu anencefalie až v době, kdy nebylo možné legálně provést potrat. Rozhodla se po dřívějších vzorech porodit dítě a „darovat“ jeho orgány. Anencefalické děti jsou téměř jediným zdrojem orgánů pro transplantaci u tak malých novorozenců. Jejich orgány bývají nepoškozené. Zákon státu Florida ale v té době požadoval prohlášení mozkové smrti, aby bylo možné orgány odebrat a transplantovat jiným pacientům. Theresa, ačkoli jí chyběla znatelná a důležitá část mozku, nemohla být prohlášena za mozkově mrtvou, jelikož některé její zbylé mozkové buňky zajišťovaly funkci spontánního dýchání a činnost srdce. Laura Campo prosila soud o udělení výjimky pro její dítě, aby mohlo být prohlášeno za dárce orgánů (vždyť mozek ve smyslu ať fyzickém či smyslovém v podstatě postrádala). Soud odmítl. 8 dní po narození začaly její orgány selhávat. Theresa žila pouhých 9 dní a její orgány pak tedy nebylo možné použít k transplantaci. I přes další pokusy Laury Campo skrze media se nepodařilo přimět stát Florida ke změně zákona. Soud se rozhodl nadále setrvat na svém stanovisku a nepodněcovat změnu zákona. Anencefalické děti nemohou být prohlášeny za mrtvé k darování orgánů.²⁷⁵

²⁷³ <http://www.nytimes.com/1994/02/20/us/court-order-to-treat-baby-with-partial-brain-prompts-debate-on-costs-and-ethics.html>.

²⁷⁴ http://articles.latimes.com/1992-04-16/news/mn-888_1_baby-theresa.

²⁷⁵ PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. New York: McGraw-Hill, 2008, s. 286-288.

Jak Peter Singer píše, o dva měsíce později od smrti Valentiny, byla provedena transplantace jater zdravého paviána do pacienta s onemocněním jater. Pavián, který byl na rozdíl od anencefalického dítěte vnímavější a uvědomělejší, byl po tomto zákroku usmrcen. Pacient za dva měsíce také zemřel. Hlavní důraz byl kladen na to, zda by bylo možné pomocí zvířecích orgánů zachraňovat lidské bytosti. *„Tradiční morální názor na nedotknutelnost života nám zakazuje zabít nebo odebrat orgány lidské bytosti, která nikdy nebyla a nikdy nemůže být ani v minimální míře při smyslech. ... Zároveň tato morálka schvaluje chov paviánů a šimpanzů kvůli orgánům, což následně vede k jejich smrti.“*²⁷⁶

Morálka, která zakazuje darovat orgány dítěte bez šance na přežití a jakékoli psychické funkce s výslovným souhlasem rodičů, je tou samou morálkou, která dovoluje chov lidoopů za účelem pěstování s následným usmrcením a to je projev speciesismu.

Tato kapitola ukázala, jak je domněnka o posvátnosti života zohledňována speciesisticky, díky rozsáhlému působení náboženské etiky. Snažili jsme se zde aplikovat princip rovného zvažování zájmů na téma potratu a ukázat slabiny smýšlení odpůrců potratu skrze argumenty postavené na základě preferenčního utilitarismu.

²⁷⁶ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 86.

9 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zohlednit následky speciesistického přístupu nahlížení na morálku v různých odvětvích, zakořeněnosti tohoto přístupu v současné etice a reflektování pozice preferenčního utilitarismu.

V práci je ukázán problém speciesismu v nedávné i současné době. Některá témata, která přibližují již nejsou tolik aktuální, přesto si zasluhují pozornost. V rámci toho byl přiblížen pohled na práva zvířat a lidí v kontextu kritiky druhové diskriminace. Tento problém byl reflektován na konkrétních příkladech a bylo ukázáno, že druhová nadřazenost je podle preferenčního utilitarismu morálně neobhajitelná.

Dále bylo prostřednictvím hledání počátku doby, od které je možné vytvářet si preference, poukázáno na problémy statusu plodu. Bylo poukázáno na fakt, že Peter Singer bojuje za zvýšení morálního statusu zvířat, ne za snížení morální hodnoty novorozenců a plodu. Toto bylo dokázáno prostřednictvím důkazů při aplikování principu rovného zvažování zájmů.

Práce také byla zaměřena na zkoumání přesvědčení, že lidský život má posvátnou hodnotu. Bylo ukázáno, že posvátnost života pochází z křesťanské tradice a na jejím základě jsou částečně vybudována speciesistická tvrzení dnešní společnosti.

Pomocí argumentů Petera Singera a dalších autorů byly ukázány slabiny některých předpokladů klasického utilitarismu jako je například zájem předejít utrpení jako vlastnosti specifické pouze pro druh *Homo sapiens*.

10 POUŽITÁ LITERATURA

- ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 292s. ISBN 80-7113-111-3.
- BEKOFF, Marc, Colin ALLEN a Gordon M. BURGHARDT. *The cognitive animal: empirical and theoretical perspectives on animal cognition*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2002. 482 s. ISBN 02-625-2322-1.
- BRÁZDA, Radim. *Ethicum*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 2010. 188 s. ISBN 978-80-904273-9-6.
- CAMOSY, Charles. *Peter Singer and Christian ethics: beyond polarization*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 278 s. ISBN 978-0-521-19915-5.
- DOLISTA, Josef, ed. a SAPÍK, Miroslav, ed. *Studie z bioetiky: etika v biomedicíně a biotechnice*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2006. 71 s. ISBN 80-7040-876-6.
- DOLISTA, Josef. *Úvod do bioetického myšlení*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. 111 s. ISBN 978-80-261-0192-5.
- DWORKIN, Ronald. *Life's dominion: an argument about abortion, euthanasia, and individual freedom*. 1. vyd. New York: Vintage Books, 1994. 273 s. ISBN 0-679-73319-1.
- FEINBERG, Joel. *The Problem of abortion*. 2nd ed. Belmont, Calif.: Wadsworth Pub. Co., 1984. ISBN 05-340-2890-X.
- FIRTH, Raymond. *We, the Tikopia: a Sociological study of Kinship in primitive Polynesia*. London: Routledge, 2004. 605 s. ISBN 0-415-33020-3.
- GARDNER, R. Allen a Beatrice T. GARDNER. Teaching Sign Language to a Chimpanzee. In: *Science: New Series*. Aug. 15, 1969, s. 664-672. Vol. 165, No. 3894.
- GOODALL, Jane. *In the shadow of man*. New York: First Mariner Books, 2000. 297 s. ISBN 03-953-3145-5.
- KOLÁŘ, Petr a SVOBODA, Vladimír. *Logika a etika: úvod do metaetiky*. 1. vyd. Praha: Filosofía, 1997. 276 s. ISBN 80-7007-100-1.
- KOVAĽOVÁ, Daniela et al. *Bioetika ako akademická profesionálna špecializácia*. Vyd. 1. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2009. 108 s. ISBN 978-80-8083-820-1.

- KEYSERLINGK, Edward W. *Sanctity of life: or, Quality of life in the context of ethics, medicine, and law : a study*. Rev. ed. Ottawa: Law Reform Commission of Canada, 1988. 224 s. Study paper (Law Reform Commission of Canada). ISBN 06-621-0445-5.
- KOHN, Alfie. *The brighter side of human nature: altruism and empathy in everyday life*. New York: Basic books, 2008. ISBN 04-650-0758-9.
- KUHSE, Helga a Peter SINGER. *A companion to bioethics*. Malden, Mass., USA: Blackwell Publishers, 1998. 512 s. ISBN 06-311-9737-0.
- KUHSE, Helga a SINGER, Peter. *Should the baby live?: the problem of handicapped infants*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 1985. 228 s. ISBN 0-19-286062-3.
- LEAHY, Michael P. *Against liberation: putting animals in perspective*. Rev. pbk. ed. New York: Routledge, 1994. 304 s. ISBN 04-151-0316-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 365 s. Pyramida.
- MIEDZGYOVÁ, Jana. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. 1. vyd. Anna Remišová. Bratislava: Kalligram, 2008, 894 s. ISBN 978-808-1011-030.
- MILL, John Stuart. *Utilitarismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 182 s. ISBN 978-80-7429-140-1.
- MILNER, Larry S. *Hardness of heart/hardness of life: the stain of human infanticide*. Lanham, Md: University Press of America. 623 s. ISBN 07-618-1578-3.
- ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. 214 s. Studie Teologické fakulty Jihočeské university; sv. 24. ISBN 80-7254-486-1.
- PENCE, Gregory E. *Classic cases in medical ethics: accounts of cases and issues that define medical ethics*. 5. vyd. New York: McGraw-Hill, 2008. 365 s. ISBN 978-0-07-353573-9.
- PREECE, Gordon R. *Rethinking Peter Singer: a Christian critique*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2002. 180 s. ISBN 08-308-2682-3.
- RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Překlad Karel Berka. Praha: Victoria Publishing, 1995, 361 s. ISBN 80-856-0589-9.
- RYDER, Richard D. *Animal revolution: changing attitudes toward speciesism*. Rev. and updated ed. Oxford: Berg, 2000. 284 s. ISBN 1-85973-330-1.

SINGER, Peter. *Applied ethics*. Peter Singer. New York: Oxford University Press, 1986, 264 s. ISBN 01-987-5067-6.

SINGER, Peter, (ed). *Embryo Experimentation*. 1.vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 263 s.

SINGER, Peter. *How are we to live?: ethics in an age of self-interest*. Amherst, N.Y.: Prometheus Books, 1995. 262 s. ISBN 08-797-5966-6.

SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. 259 s. ISBN 80-7252-042-3.

SINGER, Peter. *Practical ethics*. Vyd 2.. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 395 s. ISBN 0-521-43363-0.

SINGER, Peter. *Rethinking life and death. The collapse of our traditional ethics*. New York: St. Martin's Griffin, 1994. 256 s. ISBN 0-312-14401-6.

SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008. 351 s. Pohľady za horizont; zv. 6. ISBN 978-80-8061-332-7.

SINGER, Peter a Helga KUHSE. *Unsanctifying Human Life: Essays on Ethics*. 1. vyd. Oxford: Wiley-Blackwell, 2002. ISBN 0-631-22507-2.

SPAEMANN, Robert. *Základní mravní pojmy a postoje*. 1 vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995. 91 s. Filozofie a současnost. ISBN 80-205-0484-2.

STEVENSON, Charles L. *Facts and Values; Studies in Ethical Analysis*. New Haven: Yale University Press, 1963.

VERNY, Thomas R. a KELLY, John. *The secret life of the unborn child*. London: Sphere Books, 1982. 240 s. ISBN 0-7221-8821-8.

10.1 Internetové zdroje

About us. *Catholics for Choice* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.catholicsforchoice.org/about/default.asp>

Anencefalie. *Vrozené vývojové vady* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/index.php?co=anencefalie>

A New Year of Hope for Animals Read more at <http://www.project-syndicate.org/commentary/progress-on-animal-rights-in-the-europe-and-the-us-by-peter-singer#u68iShVPtRRRHxGB.99>. *Project syndicate* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13].
Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/progress-on-animal-rights-in-the-europe-and-the-us-by-peter-singer>

Baby Theresa's Gift: Debate Over Organ-Harvesting Laws. *Los Angeles Times* [online]. 1992 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://articles.latimes.com/1992-04-16/news/mn-888_1_baby-theresa

BIRD, Christopher David a Nathan John EMERY. Rooks Use Stones to Raise the Water Level to Reach a Floating Worm: Lecture Notes from the 2nd ERCOFTAC Summerschool held in Stockholm, 10-16 June, 1998. *Current Biology* [online]. 2009, vol. 19, issue 16, s. 1410-1414 [cit. 2014-04-13]. DOI: 10.1016/j.cub.2009.07.033.

Books. *Peter Singer* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~psinger/books.html>

Court Order to Treat Baby With Partial Brain Prompts Debate on Costs and Ethics. *The New York Times* [online]. 1994 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1994/02/20/us/court-order-to-treat-baby-with-partial-brain-prompts-debate-on-costs-and-ethics.html>

Crows as Clever as Great Apes, Study Says. *National geographic* [online]. 2004 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://news.nationalgeographic.com/news/2004/12/1209_041209_crows_apes.html

CV. *Peter Singer* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://www.princeton.edu/~psinger/personal_data.html

Česká republika. Listina základních práv a svobod. In Sbíрка zákonů, Česká republika. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426>>. ISSN 1211-1244.

- Definition of pain. *Health 24* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.health24.com/Medical/Pain/About-pain/Definition-of-pain-20120721>
- Evropská etická vajíčka. *Project syndicate* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/europe-s-ethical-eggs/czech>
- Jan Hnízdil: Uzdravený pacient znamená pro zdravotnický byznys ztrátu. *Zdravotní medicína* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://zdravi.e15.cz/denni-zpravy/z-domova/jan-hnizdil-uzdraveny-pacient-znamená-pro-zdravotnický-byznys-ztrátu-473764>
- Kdyby ryby mohly křičet. *Project Syndicate* [online]. 2010 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/if-fish-could-scream/czech>
- Memory in plants. *The economist* [online]. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/babbage/2014/01/botany?fsrc=scn/gp/wl/bl/memoryinplants>
- Mythbusters - Plants have feelings (primary perception). *Youtube* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=fStmk7e9lJo>
- Nový rok naděje pro zvířata. *Project syndicate* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/progress-on-animal-rights-in-the-europe-and-the-us-by-peter-singer/czech#8tb1I3WQQHOPy1g8.99>
- Peter Singer. *Project Syndicate* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <https://www.project-syndicate.org/search?query=peter%20singer>
- Planeta pro všechny opice. *Project syndicate* [online]. 2011 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/a-planet-for-all-apes/czech#iEjPwDT2WU8toV8g.99>
- Pojem potenciální. *ABZ slovník cizích slov* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/potencialni>
- Pojem potenciál. *ABZ slovník cizích slov* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/potencial>

Prasata, telata a americká demokracie. *Project syndicate* [online]. 2008 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/pigs--calves--and-american-democracy/czech>

Příčina choroby: lék. *Lirtaps, o.p.s.* [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://www.lirtaps.cz/psychosomatika/psomweb2006_4/konf_abst_hnizdil.htm

RAJALA, Abigail Z., Katharine R. REININGER, Kimberly M. LANCASTER, Luis C. POPULIN a Jan LAUWEREYNS. Rhesus Monkeys (*Macaca mulatta*) Do Recognize Themselves in the Mirror: Implications for the Evolution of Self-Recognition. *PLoS ONE*. 2010-9-29, vol. 5, issue 9, e12865-. DOI: 10.1371/journal.pone.0012865. Dostupné z: <http://dx.plos.org/10.1371/journal.pone.0012865>

Rook uses stones to raise water level and get food 1. *Youtube* [online]. 2009 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=B7cw_9AT5hg

Skutečná tragédie interrupcí. *Project syndicate* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-real-abortion-tragedy-by-peter-singer/czech#Tb6rW2fbRvljpvo5.99>

TAYLOR, Alex H., Douglas M. ELLIFFE, Gavin R. HUNT, Nathan J. EMERY, Nicola S. CLAYTON, Russell D. GRAY a Laurie SANTOS. New Caledonian Crows Learn the Functional Properties of Novel Tool Types. *PLoS ONE* [online]. 2011-12-14, vol. 6, issue 12 [cit. 2014-04-13]. DOI: 10.1371/journal.pone.0026887. Dostupné z: <http://dx.plos.org/10.1371/journal.pone.0026887>

Unnecessary fuss. *Youtube* [online]. 2006 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=B6W_hL_gyJo&list=PL0BEA79A8CB922B88

Ústřední komise pro ochranu zvířat. *Ochrana zvířat* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/ustredni-komise-pro-ochranu-zvirat/>

Vítězství ochránců zvířat: Od letoška se nesmí používat bateriové klece pro chov nosnic. *Ekolist* [online]. 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/vitezstvi-ochrancu-zvirat-od-letoska-se-nesmi-pouzivat-bateriove-klece-pro-chov-nosnic>

11 RESUMÉ

This thesis discusses the topic of Peter Singer's ethics. Its main focus is the issue of preference utilitarianism. This thesis work up the principle of equal consideration of interests within the frame of preference utilitarianism. The principle of equal consideration is then applied to criticism of speciesism. The problem of speciesism is discussed as far as the problem is concerned about the principle of equal consideration.